

~~26426-17~~ Sf. 7502

Kõigi maade tööliste, ühinegem!

Klassi võitlus

Peterburis, 1. oktoobril 1919
Fontanka 53, t. 9. Tel. 436 02

Kommunistiline kuutiri

Nr 1/2, 3/4, 5/6 à 4 r., nr 7 2 r.,
nr 8 4 r., nr 9 8 r., nr 10 14 r.

Walgest Eesti wäljasaadetud seltsilised Peterburis

Peterburi ajalehti lugemas

Kommunistilise partei Tallinna komitee liikmed ja organisatorid

Петроградская Правда

Bulla ja Oshanski fot.

Er. S. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

PE 4870

Martin Saarits

Walge Eesti sandarmite eest põgenedes Tallinnas 7. juulil s.a. surma saanud. Seltsimees ei tahtnud ennast elawalt oma timukate kätte anda ja üppas siis kui teda kinni taheti wõtta teise korra aknast alla, aga nii õnnetumalt et surma sai

linna punasewäelased Wene rewolutsioonilisel wäerinnal (Ajakirjast „Пламя“)

Et trükitööde inda jälle 120% tõsteti ja peale selle nüüd trükikojale eestikeelsete tööde ladust (mille eest ladujad kui „wõõrakeelsete“ tööde eest 25% lisatasu saawad) 75% rohkem kui wenekeelsete tööde eest tuleb maksta, sellepärast tõusis selle nri ind 14 rublani

Mis rahu Eestile annab?

Sotsiaal-ijamaalasedgi näivad aru saawat, et imperialistiline sõda sõdiwates riikides rewolutsioonilise seisukorra loob, mis teatud punkti jöudes riigi sõdimisewõimetuks teeb ja walitsewal klassil sõjaambad suust ära murrab. Weel enam. Kui sõja alustajad selle lõpetamisega ei rutta, muutub sõjaline jõud, mille peale kodanluse klassiwalitus oma wõimtu toetas, selle walitsuse kukutajaks. Sinelissetopitud töörahwast saab sõjawalitsusest, kodanluse rööwpolitistikast ja maruifamaalitsusest (mis ilusaks sõdiks on, kui sõjatööstusega, angeldamisega ja koguni otsekohese wargusega miljonid kokku aetakse) ja emenagemata alatoitlusest ning nälginisest, mis kogu töölisklassile osaks saab, niisuguse unustamata õpetunni, mille järele kõige loiumadgi ja wanameelsamad proletaarlased klassiwõitluse kui ainsa pääsetee juure jõuawad.

Mitte nii selge ei ole rewolutsiooni arenemisekäik siis kui walitsew klass sõjategewuse enne rewolutsiooni lahtipuhkemist ära lõpetab, nagu seda liidulaste ja keskrüüride wahel nägime. Imperialistilise sõja käigus alguseaanud wastaolud ei ole weel lõpuni arenenud ja kogu tarkade sotsiaalaraandjate ning teiste kodanluse korra sotsiaalapoistlite „teadus“ eitab siin rewolutsiooni paratamatust, isegi selle wõimalust. Kõik need waelused tekkiwad samati kui arutame tagajärgi, mis sõjalõpetamisel Eesti kohta on.

Kõige esmalt ei tohi mitte pilgukski unustada, et praegusel ajajärgul ükskõik misugusel maal täielist „iseseiswust“, „ararippumatust“, niitelda takistamata üksikolemist ei ole. Suured ja wäikesed riigid wõiwad küll poliitikalitselt „ararippumatuse“ lipuga wehvida, majanduslitselt on nad aga nii teineteisega seotud, et üks maa ilma teiseta „olla“ ei saa. Imperialismuseajajärgul — ajajärgul kus kapitalistide ja pankiride ühisused maailma üle walitsewad, „uwitab“ ühe riigi saatus teisi sellewõrra, et näituseks Inglise wõi Prantsuse rahamehed sugugi rahulikult sigarit ei suitseta, kui mõnda Poola, Balkanite wõi Türgi küsimust osustatakse. Imperialismuseajajärgul on üks riik teisele paratamata „tarwilik“, õigen, ettewõtjad ja rahamehed ei ole enam mitte „rahwuslised“, nende äriuwid sirutawad end iga ilmakaare poole. Wõtame wäikesest Rootsi. Me kuuleme, et ta kõigest wäest Wene nõukogudewabariigiga kaubawahetust ihkab ja seda koguni sissepiiramisest (blokaadist) oolimata teostada oskab. See ei sünni muidugi mitte armastusest „wäese Wene rahwa“ wasta, waid Rootsis on usk kaupa (nuge, wikatid,

telefoniaparaatid, masinaid jne jne, mis ainult Wenes praegu tarwitust leiaksid. Teiselt poolt saaks Rootsi tööstus Wenest tooresainet (näit. lina, willa). Wenemaa piiramine annab enamast nii „erapooletutele“ kui liidu- ja keskrüüridele pea samati tunda nagu Wenemaal. Wiimane ägab walnisisaaduste, Lääne-Euroopa tooresainete puuduse all. Kommunistiline rewolutsioon Wenemaal ja selle maa arajäämine majanduslitselt läbiäämisest on teatud mõddul üks — kuigi wõrdlemisi wäike tegur, mis Läänes rewolutsioonilist seisukorda loob.

Ütleme nüüd et Inglismaal wõim töörahwakätte läheb. See sünnitaks paljudes teistes Euroopa riikides otsekohese seisukorra, mis rewolutsiooniga peab lõppema. Sellest kõnelemata, et Inglise imperialistide wäljalangemine üleilmisest sandarmideliidust (wiienütkogust) kontrrewolutsioonile walusa oobi amaks, sattuksid Euroopa riigid siis majanduslitselt niisugusesse raskesse seisukorda, mis töörahwaukadele määratud wiletsust sünnitaks. Itaalia enesel näituseks puudub täieste kiwisüsi; seda on ta seni peajasjalikult Inglismaalt saanud. Me üldse on kütteainetenälg Euroopas üleüldine, ja kõige suurem selle muretseja siin on praegu Inglismaa. Ameerika Ühisriigid üksi ei jõua Euroopat kunagi rahuldada. Inglise rewolutsioon tooks paratamata wähemalt ajutise takistuse kütteainete saamises, mis teiste Euroopa maade proletariaadi käärima ja keema ajaks. Kuid Inglismaa rewolutsioon on ühtlasi ühendatud rahwuslise rewolutsiooniga Indias ja wähemalt mõnesgi Aafrika asumaas, eeskätt pooliseseiswas Egiptuses. Asumaade wabastuse sõda ei paneks teisi Euroopa riikiid mitte üksi raskettese sõjalistes tingimistesse (nad kõik peaksid siis oma asumaades ägedalt „korda“ pidama alkama, et need Inglise asumaade kombel iseseiswateks ei saaks), waid asumaade wabastuse sõjad annaksid ka mõjuwa oobi Euroopa tööstusele ja kaubandusele, kuna majandusline ühendus teiste maailmajagudega suurel mõddul takistatud oleks.

Yeenekest mõista, et niisugune maalapp nagu Eesti kumme ja sada korda rohkem üleüldise rewolutsioonikäigu mõju all on kui suurriigid. Ei ole mingit kahtlust, et rewolutsiooni korral Euroopa riikides Eesti käärim sõjawägi ja töörahwast kodanlaste walitsuse filmapiiselt kukutab, sedaanam et wiimane õhku ripuma jääb, kui Inglise ja Prantsuse kindralid ja admiralid, kes nüüd Balti poliitikat juhivad, samasugusteks endisteks esitajateks saawad, nagu seda praegu ksaari saadikud Läänes on. Rewolutsioon Läänes

tähendab ühtlasi revolutsiooni Eestis. Kui keegi tahab lõendada, et rahutegemine või üksteis mis abinõu Eesti revolutsioonist päästab, peab ta kõigepealt näitama, et Euroopas revolutsiooniline liikumine kahenemas on või vähemalt mitte ei suurene. Aga just seda ei saa mitte millegagi põhjendada. Euroopa töörahal seisavad suuremad wiletsused alles eel. Kiwifõde nuretsimine on ligi 50 protsenti vähem kui enne sõda oli. See loob kõige kohutawama seisukorra linnade walgustamises ja kütumises raudteedel, tööstuses. Kui Eesti sotsiaaldemokraadid hakkawad, et sotsialistlikest revolutsioonist Läänes lähemal ajal mitte midagi wälja ei tulewat, sest et pärast sõda tööstusesaaduste peale määratu nõudmine olewat, siis tunnistab niisugune seletus ainult, et need ärrad igasuguse mõtlemisewõimude tööraha wereaurus on ära kaotanud. Keegi ei affa nuidugi wasta ajama, et nõudmine kütteainete, riide, saabaste, kõisfuguste tarbajade peale määratu suur on. Niisama tarwitatakse wedurid, wagunid, põllutööriistu. Kuid just selles ongi asi, et wabrikuid ja tehaseid, mis neli aastat püüsa, kuulifid, juurtükka ja tankifid tegid, kohe uue walmistuse peale wiia ei saa, kuna tooresaine puudub, millest walmistada; ja nendegi ettewõtete tarwis, millel tooresainet jääfiks, puudub kütte. Kojalastud soldat-tööline saab töötatööliseks nagu tema seltsimeesgi, keda sõjatööstuse wähenemise puhul wabrikust wälja saadeti. Töötase arv on juba praegu Euroopas kohutaw suur, ja see kasvab iga päewaga. Kapitalistide riik ei kindlusta nende nälgivate ülkade ülespidamist, ametiühifused on selleks jõuetud, sedaanam et suurem ulk neist töötustest (ihearanis maaproletariaat) ühifuste liikmeks ei olegi. Euroopa proletariaadil seisab kohutaw talw ees, ja mitte vähem kohutawad ei ole lähemad kuud kodanlusediktatuurale, sest nälgiw tööline, eestkätt kaewikust tulnud liinisoldat nõuab tawu nelja aastase tapmise eest — kas wõi tüki leiwanaolgi, mida talle aga keegi ei anna. Need ulgad saawad wäga kiirelt aru, et parlamendid, wiiendufogud, tööstisteministeeriumid töörahwale mitte midagi ei anna. Nad affawad paratamata ise endi eest oolitsema.

Kuid tuleb küsida, kas kindlustab rahutegemine seesmiseltgi Eesti walgete wõimu, mis praegu iga päew puruks wariseda wõib. Rahutegemise kawatus tekkis siin seesmise jõuetuse tagajärjel. Ametiühifustekongress näitas ihearanis selgelt, et töörahwauilkaades praegune walitus mingit pooleoidmist ei leia. Peale ametnikkude, kooliõpetajate ja jõukate peremeeste on ainus tõeline tugi walitusel sõjawägi, kuid ka see on lagunemas. Samal ajal langeb

rahakurs kohutawa kiirusega, wabrikud seisawad, tööstus ei wähene waid kasvab. Uppuja affab ka õlefõrrest kinni. Kommunistide poojad ja kagistajad peawad aru, kas mitte kommunistlike Wenemaaga rahu teha, sest nad aimawad, et nad siis kui sõda edasi wältab nii kui nii tööraha jala alla sattuwad. Mis tuleb rahu korral? Sõjawäge — vähemalt suuremat osa — koju lasta ei wõi, sest eisteks ei usu kodanlased ja sotsiaaläraandjad „enamlaste rahu kestwusesse“, teisteks on jõudu tarwis, kes töörahwast walmis oleks kagistama, kui see punase lipu üles tõstab. Sõjawägi aga nõuab kojusaatmist (demobiliseerimist). Niipea kui ta tegewuseta seisma jääb, laguneb ta niisama kiirelt nagu Eesti polgud Kerenski ajal. Sel korral saab praegustest walgetest sõduritest enamlasted ja nende pooleoidjad, kes tööraha ja soldadite nõukogude wõimu eest wälja astuwad.

Rahu annaks Eestis wõimaluse mõnda tööstuseettewõtet awada, mis praegu seisab, sest et tooresaine puudub ja saadusid (näit. paberit) kuhugi panna pole. Rahu awaks wõimaluse Wene wabariigiga kaubawahetusesse astuda. Oleks aga põhjendamata unistus loota, et tööraha meeleolu selle tagajärjel kübemegi wõrra rohkem „sots.-dem.“ poole ja enamlaste wasta pöörab. Eesti „ararippumata“ wabariik ei suuda midagi sellest teostada, mida töörahwast nõuab, ja sellepärast ei wähene revolutsiooniline liikumine, waid suureneb nagu lumepall kasvawa kiirusega. Wabrikute ja tehaste awamine (niipalju kui seda kütte ja tooresaine puudus lubaks, sest ka Wenemaal on wiimse saamine lähemal ajal kodusõja ja raudteede weowõimetuse pärast raswendatud) koondaks töölihi, ja sellega tekkifid Eestis jällegi suuremad tööstustööliseulgad, kes revolutsioonis peajõud on.

Rahutegemine ei paku Eestile mingit pääseteed revolutsiooni käest. Wene wabariik saaks aga selle rahu läbi „inge tagasi tõmmata“. Eesti kaudu oleks wõimalus Skandinaawiaga ja ka Eesti enesega kaubawahetust algada, wäelsiin liheneks teatud osa, kuigi wõrdlemist wähe. Ühtlasi algaks sellega poliitikaline lagunemine wastasteridades.

Kui seda kõike filmas pidada, tuleb täieste lapfifuks mõnede seltsimeeste taktikat pidada, kes Wene wabariigi ja Eesti wahelise rahu wasta kõnelewad. See on samasugune „pahempoolsus“, nagu seda Bresti rahu ajal nägime. Siis oli see mõne revolutsioonilise „tundmise“ kurbmäng (sest paljud uskusid, et Bresti rahu revolutsiooni äraandmine on); nüüd, pärast Bresti rahu lõppu, on see lollakas kometimäng mõne kommunisti poolt.

Sotsiaaldemokraadid ja ametiühisused Eestis.

Samal ajal kui kogu kapitalistilise ilma õmblused laiade töörahwaulkade pealerõhumisel igast küljest kärisewad, on 99 protsenti kõigist wanadest sotsialistlistest parteidest ja teistest ametlikkudest töörahwaorganisatsioonidest oma klassi kõige nurjatumateks äraandjateks saanud. „Kollased“ sotsiaaldemokraadid, „kollased“ ametiühisused on juba imperialistilise sõja algusest saadik rahwusliste ullustajate ja teiste maade rööwijate truud killamehed ja agaramad kannupoisid olnud, ja sel silmapilgul, mil Euroopa ja Ameerika tööliste klassi teadwuslisemad osad määratu jõupingutusega pankiiride ja wabrikantide köidikuid oma käte ümber puruks katsuwad kiskuda, istuwad kõiksugused „endised“ inimesed, kes töölistejuhtide, markсистide, tuntud sotsialistliste ja ametiühisusteliste tegelaste nime kannawad, wiienõukogu wõõrukses, et üleilmliste mõrtsukate diktaatura „kõlbliselt“ toetada. Senised ametlikud parteid ja ametiühisused on aisewateks raibeteks muutunud ja klassiteadwuslised töölised on sunnitud enestele uued organisatsioonid, uued parteid looma, millede kõige wihasemateks wastasteks mitte keegi muu ei ole kui juudaparteid ja -ametiühisused, kes wõimetus meeleeitmisest peawad waatama, kuidas töörahwaulgad ikka enam ja enam uue määrimata punase lipu ümber koguwad.

Wäikese Eesti ametiühisustel on au nende wäheste töörahwa klassiliste organisatsioonide ulgas seista, kes oma rahwuswahelist wärwi mitte kollase streigimurdjate sildi wasta ära ei ole wahetanud. Kõige raskeimatel silmapilkudel, mil „kõige demokraatlisem wabariik“ rahwuslisest jampsimisest üle kees ja mil laiad ulgad asutawakogu kui päästeingli peale waatasid, jäi ühisuste kesknõukogu klassiteadwuslisele seisukohale truus. 30—31. augusti kongress näitas, et juhtiw keskkohat mitte pisikese töölistekihi poliitikat ei ajanud, waid ulgalise meeelolu awaldaajaks oli. Just see ongi Eesti tööliste ametiühisuste kohta iseloomustaw, et nad mitte teatud „parteilise“ salkkonna organisatsioonid ei ole, waid kõike töörahwast ühendawad, kes üleüldse klassiuwidest arusaamiseni jõudnud.

Meil puuduwad täpiseadused teatud ametiühisuste liikmete arwu ja kongressil esitatud ulkade parteilise koosseisu kohta, aga need, mis olemas, näitawad, missugused

ennenagemata kiirusega tööliste „awalikud“ organisatsioonid Eestis on kaswanud.¹

Kongressil oli esitatud 116 ametiühisust; neist asus 24 Tallinnas. Kõige rohkem liikmeid oli „raudteeliidul“, nimelt ligi 8000. Sellejärele tulid metalltöölised — 4300, puutöölised — 2100, ehitustöölised (sinna ulka ka kiwitöölised ametiühisus arwatud) — 2300, meremeesteliit — 1900, keemia- ja paberitöölised — 1800, kiutöölised — 2298 (pealeselle olid Narwa wabrikute tööliste asemikud, kus aga ametiühisus weel organiseeritud ei olnud — liig suurte demokraatliste wabaduste tõttu), majateenijad — 1100, äriteenijad — 800. Esitatud olid peajasjalikut tööstustöölised ja teised linnaproletaarlased, kuid oli ka põllutöölised asemikka. Tööstustöölised asemikud olid peale Tallinna weel Pärnust, Tartust, Wiljandist, Kohilast, Türist, Kundast, Aapsalust, Narwast ja isegi Saaremaalt. Pärnu kesknõukogu alla kuulusid sel ajal 6, Kuresaare kesknõukogu alla 11 ametiühisust. Tartu kesknõukogu poolt oli kolm saadikut, ja kuna kongressisaadikute walimismäärä järele kesknõukogu tuhande pealt ühe saadiku wõis saata, pidi seal umbes 3000 organiseeritud töölist olema. Üleüldse oli mandaatkomisjoni kokkuwõtte järele esitatud 37 935 ametiühisuse liiget.² Selle arwu ulka ei ole mitte Narwa töölised arwatud, nii et kokku tugewaste 40 000 töölist kongressil esitatud oli.

Pealeselle tahtsid kongressist weel osa wõtta riigiametnikud, posti- ja telegrahwiametnikud, meistrite ametiühisus, kooliõpetajate ühisus, Tartu woorimeesteselts ja „maatameeste-kesknõukogu“. Kongress leidis, et kokku on tulnud klassiteadwuslised töölised, kellede ulka wiis esimest ühisust ei kuulu, kuna „maatameeste-kesknõukogu“ tõepoolest olemas ei ole; selle-

¹ Arwud, mida siin tarwitan, on Eestist wäljasaadetud kongressiliikmetelt saadud; mõned neist ei ole wast täieste punktipealsed, kuid üleüldiselt ei ole wiga wist ühesgi neist üle 100 liikme suur.

² Kuna paljudes wolitustes punktipealne liikmete arw tähendatud polnud, luges mandaatkomisjon ühisustes, kellede poolt üks asemik oli, 25 liiget, kellede poolt kaks asemikku — 150 liiget. Et wäikesi 25-liikmelisi ühisusi tõepoolest wist ei olegi, peale Saaremaa, kust ainult kõigi ühisuste poolt üks asemik oli ilmunud, on esitatud ühisuste liikmete tõeline arw mandaatkomisjoni ettewaatliku lugemiste järele saadud arwust kahtlemata suurem.

pärast „kollaste“ ühisuste esitajatele osawõtmise õigust ei antud, väljaarvatud kooliõpetajateühisus, kes nõuandwa ääle sai.¹

Nagu teada oli kongressil 33 sotsiaaldemokraati ja pooleoidjat, neist lahkus meeleawaldusliselt sealt 27, ja nimeit järgmiste ühisuste asemikud: raudteelasteliidu rongi- ja kontoriteenijate ning meistrite esitajad (kokku 4 wõi 5, kuna asemikka 80 oli; weo- ja teosakonnatöölise asemikud jäid kõik kongressile); muist Tallinna kontori- ja kantseleiteenijate esitajaid; osa Tallinna äriteenijate asemikka; Tartu trükitöölise asemik ja Tartu äriteenijate asemik (kes seletas, et tema „kui isik“ [wist kui „sots.“?] lahku); läksid ka minema mõned Tartumaa maatameeste ühisuste asemikud (küllap wist ärra Jansi „ühingute“ esitajad). Ja see on kõik.

Nii olid sotsiaalärändjate killas need ühised, mis alati klassiteadwusliste tööliste ridadest väljaspool on seisnud. Kuid siingi on tähelepanekuwäärilist edu märgata. Raudteelaste ulgast jääb muuseas wedurijuhtide asemik kongressile ja protesteerib lahkujate wastal! Me oleme kaugel arwamisest, et Eestis kõik wedurijuhikommunistideks on muutunud, kuid igitahes ei ole see päriselt kogemata, et sealt niisuguse esitaja leiame. Üleüldse on raudteelasteliidus wiimisel ajal suurt pahemale poole nihkumist märgata. Praeguses eestseisuses on pahempoolsed (kommunistid ja pooleoidjad) suures enamuses. Niisama olime arjunud nägema, et peaaegu kõik kontoriteenijad enamlaste wastased on; ometi ei ole see nüüd enam mitte nõnda: isegi see ametiühisus saadab osalt nõukogudewalitsuse pooleoidjad kongressile. 1917. aastal oli 90 protsenti äriteenijaid vähemlased, aga ka siin on wahekord muutunud. Wäikekondanline Tartugi ei saa teiseti kui walib oma asemikkudeks peaaegu kõik kommunistid wõi pooleoidjad. Kuresaare ametiühisustel puudub raha, et mitu esitajat saata, ja kesknõukogu walib kongressile ühe asemiku (s. Waltini), kusjuures vähemlane kõigest paar äält saab.

„Sots.“ seletab, „et peale 20 tuhande organiseeritud töötaja (kui ilusti ärrad „sots.-dem.“ ütlewad: töötaja! sest egas

¹ Kollane „Sotsiaaldemokraat“ waletab oma 185. nr. (31. aug.) laia suuga, et „muuseas on kongressilt tagandatud 13 000 maatöölise (?) organisatsiooni esitajat“. Tõepoolest tahtis isand Ast mingisuguse olemata „maatameeste-kesknõukogu“ poolt kongressile pääseda, milleks tal muidugi mingit õigust polnud.

mõni riigiametnik, telegrahwist wõi kooliärra ometi tööline ei ole!) on kongressi juhusline (!?) enamus kongressilt kõrwaldanud“. Mikspärast kongressi enamus juhusline olnud, jätab „Sots.“ muidugi targu oma teada. Aga wõtame arwud ja waatame mis tagajärjed isegi siis oleksid olnud, kui kõik „kõrwaldatud töötajad“ oleksid ääleõigusega kongressile pääsenud.

„Sots.“ seletuse järele oli kongressil 412 saadikut. Tagasi lükati 9000 „riigiteenijat“, õpetajate (kooliõpetajate) ühisus 2500 liikmega ja 13 000 surnud inge (ärra Asti „maatöölise“). „Sots.“ ütleb, et pealeselle weel terwe rida töölisteühisuste esitajaid“ kõrwaldatud, kuid nimetusi ta ei too. Meie teame, et ukse taha jäeti weel meistriteametiühisus (kelle esitaja wasta isegi vähemlased äaletasid) ja Tartu woormehe; niisama ei wõetud omal ajal kesknõukogu alla postiametnikka. Kokku teeks see wast 25 000 „töötajat“. Kuna kongressile iga saja ühisuseliikme pealt esitaja saadeti, annaks see arw 250 asemikku. Kongressil oli 33 vähemlast. Nii oleks isegi sel korral kui kõik „töötajad“ töölisteks oleks arwatud, (millega ärrad „töötajad“ ise küll waewalt rahul oleksid!) kongressil ainult 283 „sots.-dem.“ olnud, kuna kommunistide ja pooleoidjate äältearw 379 oli.¹ See oleks küllalt suur enamus, et kongressil nõndasama toimetada nagu seda nüüd tehti. Kuid tõepoolest ei wõinud ega tohtinud kongress ärradele „töötajatele“ (isand Asti surnud ingedest rääkimata) õigust anda kongressist osa wõtta. Juba kogu raudteeliidu kongressile laskmine oli küsitaw samm, kuna raudteemeistrid, jaamaülemad ja teised administratiiwilised „töötajad“ kapitalistlikes riigis paratamata töölisteõgijad on; meie partei kohus oleks siin puhtproletaarliste raudteelaste keskel oma ühisus luua. Aga päris suurepärase oleks kõiki riigiametnikka — algades politseidepartemangust ja lõpetades tsensoritega (kes isegi „Sots.“ weerud agaralt mustaks märiwad) — tööliste ulka wõtta. Wõi mis on isandatel Annussonidel, Ernitsatel ja kompaniil ning teistel taewa- ja maaliidu kooliärradel töölistekongressil pistmist? Töölisteklass läheb oma klassi organisatsioonide koosolekule selleks, et seal kurnajate wasta wõitlemiseks sõjariista teritada. Mida tahawad sealt „töötajad“, kes ihu ja ingega kurnajate eest väljas on?

¹ Sots.-rewolutsionärid ääletasid kõigis küsimustes kommunistidele kaasa; pealegi oli neid kongressil oopis wähe, nii et me ainult „sots.-dem.“ ja kommunistidest wõime kõneleda.

Weel enam. Kui mõnes tööstusearus ametiühisus tekkiks mis „kollastest“ koos seisab, klassiteadwusliste tööliste ametiühisused ei tohi niisuguste eneste ulka wõtta. Tallinnas näemegi selles sihis osalt paendlisi kalduwusi. Meil peaks pärast raskeid õpetunda küllalt selge olema, et ühisused, kes oma asemikkudeks Ostrad, Tulpid ja teised sarnased „isamaa-sotsialistid“ saadawad, mitte tööraha wõitluseorganisatsioonid ei ole. Parem kui tõeliste töölisteühisuste ulgas sarnaseid äraandjaid pole. Siis teame, millega rehkendada wõib. Niisuguste „kollaste“ peremeeste käsikute asemele tuleb rewolutsioonilisest olusest katsuda klassiteadwusliste tööliste ühisus luua, ja kui see ka wäike oleks, ometi on parem kui meil tuhande wõi kas mitme tuhande paendlise kontoriametniku wõi äriteenija asemel mõnikümmendgi rewolutsioonilist seltsilist organiseeritult olemas on. „Kollased“ ühisused klassiteadwusliste tööliste organisatsioonide ulgast piitsaga wälja kihutada ja kõige tööraha ees äbi-posti naelutada — see on rewolutsiooniliste tööliste esimene kohus.

Kuid igatahes on üleüldiselt Eestis ametiühisusline liikumine täieste klassiteadwusliste tööliste käes. Me ei saa nõudagi, et seal palju kommunistide partei liikmeid oleks, kuna sel parteil sügawal põrandal all tuleb elada, kuid ometi on kõigi liikmete määratul enamusel üks siht: tööraha wõimuwalitsuse eest wõidelda. Mitte majandusliste streikide, oma liikmete elujärje parandamise pärast Eesti „demokraatlikes wabariigis“ ei inda me seda liikumist, waid sellepärast, et Eesti tööliste ametiühisused nende ridades seisawad, kes maailma orjastajatega ennenaegemata wõitlustriigiwõimupärast peawad. Kui lahing käimas selle eest, et kõike maailma töölisteklassile wõita, on otsekohene äraandmine ainult üksikute pisikeste paranduste nõudmist töölisteklassi organisatsioonide ülesandeks teha.

Niisuguste wäikese ühiskonnalappimise tarwis tahawad Eesti sotsiaaldemokraadid nagu nende Lääne-Euroopa ja Ameerika kaksikudgi ametiühisusi kasutada. Tallinna kongress oli ilgawaks näituseks, et niisugusel taktikal Eesti tööliste keskel mingit pinda ei ole. Ei aidanud demokraatia, ei asutaw-kogu, ei ministrite-kohad: needgi organiseeritud tööliised, kes mõni kuu ta-

gasi wast weel kahtlesid, on nüüd tööraha wõimuwalitsuse pooleoidjad. Mitte muidu ei paista „suure riigimehe“ isand Asti juhtkirjast tähendatud „Sots.“ nris (just teisel kongressipäewal) ale pessimismus wälja: ta ei looda isegi enam maatameeste peale, kelledega „sotsid“ seni alati keksisid, sest wist ei usu need ärrad isegi oma „13000 maatöölise“ olemasoleku sisse. „Kui meil enam kusagil terwet aru ei peaks leiduma,“ kirjutab ärra Ast, „siis sõjawägedes leidub seda kahtlemata. Seal ei ole enamlasti... Seal on kohusetruud kodumaa pojad.“ Ainult „juht“, kel enam ühtegi pinda tööraha ulgas pole, wõib niiwiisi kirjutada.

* * *

Et Eesti tööliste ametiühisused niisuguse rewolutsioonilise seisukoha wõtnud, ei ole teadagi mitte ei juhusline nähtus ega ka kunstline kommunistlike partei ja „enamlaste miljonite“ töö, nagu iga „tõsine“ kodanlane muidugi arwab. Meil puudusid wanad ametiühisused, millel oma „kuulus“ minewik, „kuulsad“ juhid, suured kapitalid, rohkeltsinenud ametnikkudebürookraatide ulk oleks. Need kapitalistlike maailma wanad ametiühisused olid puhtmajandusliised organisatsioonid; ametiühisusel poliitikaga tegemist teha — see oli nende juhtide meelet kõige irmsam kuritöö. Peajõud, tooniandjad neis ühisustes olid õppinud, priwiligeeritud (eesõigus-tatud) tööliised, kuna laiad töölistekihid seal wäikest osa etendasid, suuremalt jaolt wäljaspool ühisusi olles. Teatawast on need ühisused wäljamaal sotsiaaläraandjate peastaabid. Ja kuigi ühisuste liikmed olude raske kindal all pahemale poole nihkuwad, nende juhid ja ühisuste bürokraadid, kes oma kantseleitöö juures soojadel kohtadel istuwad, teewad kõik mis nende oskamise ja mõju lubab, et ühisusi rewolutsioonilisest wõitlusest tagasi oida.

Tsaariwalitsus ei lasknud meil ei sotsiaaldemokraatlist parteid, ei ka niisuguseid ametiühisusi laiasid töörahwaukasid ära kihwtitada. Kuigi meil „kollastest“ juhtidest puudust pole, suuri ja tugewaid organisatsioonid ei suutnud nad endistel aegadel mitte elule kutsuda. Ja praegusel liikumises on otsekoheste rewolutsiooniliste wäljaastumiste mõttes see suureks kasuks meie töörahwale. Ei ole wanu wiisisid, endiseid „puhtkopika-poliitikat“, millele rewolutsiooniline wõitlus wõõras on. Uued ühisused, mis rewolutsionikeerus sünniwad, on omaaja lapsed, justnagu kollane Inter-

natsionaal, kollased ametiühisused mine- w i k u päralt on; ametiühisus, millele nüüd algus pannakse, ei suuda kuidagi aru saada, et tema poliitikaga e i w ö i tege- mist teha. Isegi siis kui ta paendlisest olusest koos on, nagu näit. kontoriteeni- jate oma, ei suuda ta naljalt seisukohale asuda, et tema poliitikalise küsimuste kohta oma arwamist awaldada e i t o h i. Ja kui olud küllalt juba on õpetanud, asub mõnigi ühisus seisukohale, mida Lääne- Euroopa nimekaim seni kõigest ingest kardab.

Teiseks, Eesti töölisel on korra juba nõukogudewalitsust maitsta saanud, ja mitte ükski teadwusline tööline ei unusta aega, mil töörahwas ise walitsus, ise oma kodu ehitas, oma saatuse üle peremees oli. Ja just siinsamas naabruses on Wene töörahwas, kes riigiwõimu kõigi raskuste peale waatamata oma õladel kannab ja uut ennenägemata maja ehitab. Töörahwas ei saa seda eeskuju tähele pa- nemata jätta. Wene nõukogudewabariik meelitab tahestahtmata kõigi kapitaliorjade mõtted, tunded, ihad oma poole, ja see awaldub igas nende wõitluseastmes.

Kuid wast kõige rohkem tõukas Eesti töörahwast kommunistlise partei nõud- miste teostamise poole see walitsus, mis praegu wõimu oma käes peab. Sotsiaal- demokraadid on endi partei wiie kuu jooksul „surnuks walitsenud“. Poleks ärrad Astid, Oinad ja Reid wõimule pää- senud, paljugi töörahwast oleks veel siia- maani nende parteid töö- listeparteiks pidanud. Nüüd akkawad pimedadgi nägema. Nagu kanad takus siplewad need üliõpetatud „marksis- tid“ oma walitsuses. Mitte midagi oma iiglalubamis- test walimiste puhul ei ole nad teostada suutnud ega

suudagi. Nälgiw töörahwas ootas, waatas ja ütles lõpuks oma walusa, otsekoheise sõna. Siis astub vähemlaste walitsus kuulmata „demokraatlise“ sammu, millega isegi Sipja- ginid ega Plehwed walmis ei oleks saanud: ametlikult lubatud ühisuste seadusliselt kok- kukutsutud kongress aetakse laiali, kõik silma- torkawamad liikmed wangistatakse! Töeste, kui seni ametiühisustes siin ja seal weel kõikuwaid nõukogudewalitsuse pooleoidjaid oli — ärra Hellat kaotas neis iga kahtluse.

Kommunistidepartei ei saa kõigis tin- gimistes ametiühisusi tarwiliseks tunnisi- tada. Nõukogudewalitsuse ajal kaob nende tähtsus, sest et siin kapitalist puu- dub, kelle wasta ametiühisus wõitleb. Arusaadawalt on ka nõukogudewaba- riigis töölisteühinemist tarwis, et tööstust korraldada, tööliste ulgas distsipliina pi- dada jne. Kuid siis on otstarbekoha- sem tööarude töökondadewiisi ühineda, liikmemaksud täieste ära jätta jne. Eestis ei ole see aeg weel tulnud. Siin on klassiwõitlus kodanluse ja äraandjate wasta oma esimisele astmele tagasi suru- tud. Kui rewolutsioonilised töölisteorga- nisatsioonid ametiühisuste kujul olemas, meie partei peab nad rewolutsioonilise liikumise laiendamiseks ja süwendamiseks ära kasutama. Sest töörahwa poliitikalise rewolutsioonielse ilmawaate selgitamine ei ole siin muidugi mitte weel lõpul. Kui ametiühisuste liikmete ulgas enam pette- kujutusi ei ole wõi neid koguni wähe on, siis ei ole mitte kõik töörahwas organi-

seeritud. Eestkätt on selles sihis palju tööd põllutööliste keskel. Siin ongi ametiühi- susel suur tegewuspõld, kus kuni rewolutsioonini taga- järjerikkalt töötada wõib, ikka uusi ja laiemaid töö- rahwakihtisid ühise eesmärgi kättewõitmiseks kokku liites.

J. A.

Kas ameti- või tööstuseühijused.

Kapitalistlikes ühiskonnas oli meie sotsialistide seisukoht ametiühijuste kui töblisteorganisatsioonide vastu selge: meie tarvitamine neid kui võitluseorganisatsioonid kapitalistlike ühiskonna korra kütutamiseks. Töblisteklass oli orjuses, ilma õigusteta, ja see valitus, kes kogu rahvale oma tahtmist raudse vägiwallaga ette kirjutas, kuvas iga samm peal töblisteorganisatsioonid taga; seega võis ja oli kohustatud iga klassiteadvusline töblene selleks võitlema, et seda korra kütutada. Meie püüdsime siis ametiühijuste kaudu laialipillatud töblistenurke organiseerida, neid revolutsioonilisele tööle ette valmistada, nende klassiteadvuseta tõeses ja oma seisukorra peale silmi avades. Vähe-malt nii maatas revolutsiooniline proletariaat ja tema partei ametiühijuslike liikumise peale. Ka siin nagu igalpool tuli wildatusi ja komis-tamisi ette, isearanis tegelaste juures.

Rahulise organiseerimise tööle andudes kaotati paljudgi pinna jalge alt ja ühes sellega revolutsioonilise eesmärgi filmist, seadid oma töb siuks väljamangutud parandused, millede abil loodeti kord tah jõuda sotsialismusele.

Ametiühijuslikes liikumises tekkis kats woolu: esimised, kes tahtsid ametiühijusi ära tarvitada ulkade revolutsioneerimiseks, nende ettevalmistamiseks tulewaseks klassiwõitlusets, ja teisid, kes wäiteste paranduste ja rahulise majanduslike võitluse abil mõtleid töb rahwast kapitalismusefilmusest wabastada. Need kats woolu eitleid ametiühijuslikes liikumises ja ainult suur ilmaõõda tõmbas selge joone selle tahe woolu wahale.

Wõtame ametiühijused enne sõda Saksamaal, kes tuhandete töbliste soovid majanduslikes elus läbi wiidid ja tugewaks võitluseorganisatsioonideks töblisteklassil olid. Miisamafuguseid leiame ka mujal, aga sõjaajal said igalpool ametiühijused kohanlaste kantsideks, kus nad kchel või teisel kujul endiste „sotsialistide“ mõjul endi seisukohte kindlustasid. Sel põhjusel ongi ka osa Euroopa revolutsioonilisi proletarlasti (partaklasted Saksamaal) ametiühijuste wasta, neid kui äraiganenud organisatsioonid nime-tades, millede järele wajuadust ei ole ja millede kommunistlikes revolutsioonis otstarbet ei ole.

Süügi ei saa aga ütelda, et Wenemaal, kus proletariaat juba kats aastat walitusel püüid, ametiühijused oma otstarbet ei oleks täitnud, midugi teistifugustes ülesannetes. Bruugib ainult lühikest pillu tagasi eita, kus Wene proletariaat kapitalistlike ühiskonna korra maha kstumist ja uue sotsialistlike riigikorra loomist algas.

Esimises revolutsioonijajärgus, enne oktoobri-tund, jattasid ametiühijused revolutsioonilist

tööb töblisteklassi diktatuurra kasuks, kottuleppe-walitusse kütutamiseks. Peale oktoobrikuupeõõret langes aga see ülesanne ära ja ametiühijused asusid riigi majanduslike elu korraldamisele. Ametiühijus sai proletariaadirrigis uue ülesande, muutis täieste oma iseloomu.

Ametiühijused eht nüüd teise nimega töb-tuseühijused wiinwad seda tegelikult läbi, mis kommunistline partei majanduslike ja poliitilise elu korraldamiseks üles seab. Suba esimisel revolutsioonipäewadel, kui nõutogudewalitus eraomanduse rahwandamisele (natsionaliseerimisele) asus, wõtsid ametiühijused wabrikute ja tehaste natsionaliseerimise tegeliku elusewiimise oma peale. Wabrikus, kontroll- jne komiteed olid need, kes tehaste wõtmiste juures tegewad olid ja komiteeliikmed = töblised olid need, kes meistrite ja inseneride tõrkumise (sabotaaßhi) puhul töb edasi juhatafid. Usku-mata näis see kõigile olewat, et töb-lised selle ülesandega korda saawad, aga juba kolme kuu pärast akkassid meistrid jälle uueste endid tööle pakkuma, nähes et ilma nendeta töbustus süügi kottu ei lange. See töb mis sel alal tehtud, tuleb ametiüh. arwesse panna. Ametiühijused kui endised organisatsoonid kapitalistlikes riigikorras, jäid proletariaadidiktatuurra kui üleminefuajajärgus kõlbmataks, wõtsid omale revolutsioonis kohase ülesande, mitte kui ametiühijused, waid juba töb-tuse-ühijustena, majanduslike korra loomiseks. Selge joone endiste ametiühijuste tähtsusest tõmbab II üleweneamaaline ametiühijustetongress 1918. a. Resolutsioon kõneleb: „töb-tuseühijused on nende otustate täidewiijad, mis kommunistline partei teostab uue majanduslike ja poliitilise ühiskonna loomiseks ja proletariaadidiktatuurra läbiwiimiseks.“

Sellest on selge, et töb-tuseühijused ei ole enam mitte abiandmiskassad, ei freigi organiseerijad, waid nad on uue ühiskonna ülesehitajad, selle organiseerijad ja tegelikud läbiwiijad elus. Mitte ametiühijused, waid töb-tuseühijused on tulewikus organisatsioonid nime-tused.

Ilma töbliste ulgalise osawõtmiseta selles ülesehitawas töb ei ole võimalik uut majanduslist ja poliitilist riiki luua, laialiste ulkade peale toetamine selles töb on paratamata.

Rüsimus seisab ainult selles, misfugused peawad need wormid olema, kuidas oleks võimalik ulkafid kohustada riiklikest töbist ofa wõtma, nii et meil proletariaadidiktatuurra läbiwiimise laialine toetus oleks ja et sealjuures diktatuurra kui klassilise ülesande teostamisel wääratusi ei tuleks. Töb-tuseühijused on niifugused organisatsioonid,

kus laialistele ulkadele riiklisest tööst osavõtmise on võimaldatud. Ja seda vormi peame ära tarvitama.

Endised ametiühisused jagunesid ametiarude järele, kuidas peavad tööstuseühisused siis nüüd kujunema? Sõna tööstuseühisus ütleb juba ära, misjagune ta organisatsiooniline ehitus peab olema; tööstusearud, näit. metallitööstus jne sisaldavad eneses ühise, kuhu kõik selle tööstuse alla kuuluvad töölised jäävad, selle peale vaatamata misjaguist ametit keegi peab. Igasuguste kirju ametiühisustekarja asemel saame suurend ühised tööstusearude järele, kes omakorda ülelinnalisteks keskkohadeks ja siis ülemaalisteks keskiühisusteks ühinevad.

Ametiühisused Cestis, kommunistlike revolutsiooni ajal, kes walge-kollase walitsuse ajal ulgalt revolutsioonilist liikumist juhtisid, kaotavad oma tähtsuse sellel alal ja asuvad majanduslike elu ülesehitamisele sotsialistlike riigi seisukohalt, s.o. muutuvad tööstuseühisusteks. Põhjused, et kõik kes töötavad ka selle ühise liikmeteks on, tuleb ilma pikema arutamiseta läbi viia. Tööstuseühisustes ei maksa liikmete kohta niisugused määrused nagu ametiühisustes oli. Liikmeteks ja liikmekartid tulevad tingimata ära jätta. Riigis kus töölised ise peremehed, on igasugune maks riiklike organisatsiooni kasuks mõteta; liikmekartide aset täidab tööraamat ehk tunnistus ettevõtte poolt kus ta teenib. Üleüldine registratsioon toimetatakse tööstuskomitee kaudu, kes tehase tegevust korraldab, töödistsipliina teostab ja kõik määrused elustab, mis ühiste keskkohad tööstuse reguleerimiseks ette võtavad.

Nüüd jääb veel üks küsimus, s.o. vahetord parteiga. Ametiühisustekongressil vastavõetud resolutsioonis veldakse järgmist: . . . „arenenud ametiühisused, sotsialistlike revolutsiooni käigus on selle sotsialistlike võimu organid, kusjuures ametiühisused proletaarlaste poliitikaliste organisatsioonidega, eeskätt nõukogudega peavad kõige lähemas ühenduses seisma.“ Rahesfas parteikongress määrab vahetorra järgmiselt: . . . „oma programmi ja täielise võimu maksmapanemiseks püüab kommunistlike partei otustavat mõju ja juhtivat osa igas organisatsioonis kätte saada.“ See oleks peaaegu kõik. Siin on meil täieline juhtnõu. Ka eluseviimiseks on tarvilik kõige

lähemat sidet pidada partei keskkohaga, kus kõik põhjusemõttelised küsimused enamalt läbi arutatakse ja siis kommunistlike fraktsioonide kaudu üleilbilistel koosolekul läbi viiakse. Wenemaal, kus juba kaks aastat tööliseorganisatsioonidel kõige laialisem arenemisevõimalus on olnud, ei ole praktikalisel elus kuigipalju poliitikaliste parteide ja ametiühisuste vahetord välja selgitatud.

See seisukord ei ole välja selgitatud mitmesugustel põhjustel, mis ühiste seesmises elus nähtavale tulevad. Muuseas ei võid tähendamata jätta, et osa Wene ametiühisuste tegelastest püüavad kommunistlike partei fraktsioonidele, ametiühisuste keskkohades, ka otustavat mõju anda, parteiliste keskkohadega kui ühesuguseid kõrvu seades. Niisugune küsimuse ülesseadmine on vildak. Partei keskkomitee üleilbilise ja linna-komitee oma raioonis on ikkagi kõrgemad asutused, kes ainult ilma kauplemata oma mõjuvõime sõna võivad ütelda.

Kes küsimuse nii üles seab, kus fraktsioonid kõrvu partei keskkohaga täieõiguslased on, see viib meid oportunistlikele seisukohale, võimaldab ühiste „latvades“ seda poliitikat, mida kollase Internatsionaali juures leiame.

Töö partei ja ametiühisuste vahel peab nii seisma, et mingisuguseid vahetuhtumisi tulla ei võigi. Partei keskkomiteesse on paremad jõud koondatud, keskkomitee korraldab majanduslik ja poliitikalist ülesehitavat tööd ühisest keskkohast, keskohe nende walitsuse organide kaudu, kes tegelikult selle tööd läbi viimiseks on volitatud. Siin on partei ja walitsuse koostöötamine ühise keskkoha kaudu tarvilik, tarvilik tööd ühtlustamise mõttes, et nende jõududega mis meil olemas, kõige suuremaid tagajärgi kõigil tegevusealadel kätte saada. Kollektiivid või fraktsioonid tööstuseühisustes viivad need otsused elusse ja kannavad partei keskkohale uusi, otustamist nõudvaid küsimusi ette. Tööstuseühisused, pealiskaudselt maadates erapooletud, mitte-parteilised organisatsioonid, teostavad parteilist poliitikat. Teisiti ei võid see ollagi. Suhatab ühisust, ta tegevust see partei, kes proletaaridiktatuura teostab — kommunistlike partei.

Meil on see küsimus küllalt uus, sellepärast oleks soovitatav seda ajakirjanduses laialdasemale arutusele võtta.

D. R.

Elaw furnukeha.

(II Internatsionaali Lutsferni konverentsi puhul.)

Revolutsioonilisele töölisklassile oli II Internatsionaal juba sõja algusest peale furnud, sellest õnnetuist 4. augustist (1914) saadik, kus kõige suurem ja tähtsam osa sellest Internatsionaalist, Saksamaa sotsiaaldemokraatiline partei, oma revolutsioonilisele minemikule kriipsu alla tõmbas, et ühiskondlike arenemise uues ajajärgus, mis ilma sõjaga algas, uut rada kaita, mis risti wasta sihtis kogu senisele üleüldisele liikumisele. Kodanlusele kätt andes teiste maade töörahwa wasta wõitlemiseks kinnitas ta ühtlasi lepingu ka oma maa töölisklassi wastu. Kõik mis edasi sündis, sündis selle tähe all, sõjakrediitide lubamisest peale kuni Liebknechti ja Lutsferburgi metssiku tapmiseni ja werise wägivaliani, mis Baieri kommunistide kallal toime pannakse, et töölise revolutsiooniliikumist juurtega wälja kiskuda.

Imperialistlike ilma sõjaga lõppes see järk tööliskliikumisest, kus peaaegjalikult „seaduslikul alusel“ ja „kultuurlikkude abinõudega“ wõideldi; kus parlamentides ja omawalitsuse kogudes kodanlusest sõnasõjaga solotnikkude ja tollide wiisi töölise olutorra parandust wälja tingiti. Lõppes see ajajärk, kus eesotsias seisis sõnaline töö, tööliskliikumise teoorialiste aluste kindlustamine, tööliskeskade klassilise arusaamise kaswatamine ja nende ulkade kogumine suurtesse organisatsioonidesse.

Sõja jooksul akkas tööliskliikumine aktiivseks kodu sõjaks muutuma, revolutsioon akkas ajudest tegelikuks sõjariistadega wõitluseks kujunema; wõitluse tegewusewäli liugles parlamendi libedalt sõnepõrandalt, kus nii mõnigi tööliskeskstaja libisenu, kuffunud ja kodanluseridadesse weerunud, alla uulitfale, barrifaadidele.

Loomulik et uus liikumise ajajärk oma uue sifuga, uue alaga, uute abinõudega ka uue wõitluseorganisatsiooni pidi looma. Ja lõigi. Kõige ägedama sõjamüürina all pandi sellele uuele ehitusele 1915. a. sügisel Esimewalbi linnakeses, Sweitsis, alus, ja 4. märtsiks 1919 oli ehitus etwõ niitangele jõudnud, et rahwuswaheline kongress Moskwas oone arjale lipu üles tõmbas, pealkirjaga: Kommunistiline (III) Internatsionaal. Ja ühe maa revolutsiooniline töölisklass tõttab teise järel sealt omale ulualust otsima, seal omale jäädawat kodu asutama.

Sedamööda kuidas III Internatsionaal kaswab ja tugewneb, tühjeneb, tõduneb ja pubeneb II Internatsionaali endine tore oone. Dubsiks jääwad ta püwatamad saalik, kuhu alles mõni aasta tagasi miljonid töölised kõigilt mailt kokku kogusid, ja nagu wiirastuslikud kodukäjad ulguwad

seal weel need „endised“ juurused ringi, kes teed ei leia tõijele, revolutsioonilisele klassi wõitlusele, sest et nad endid ihu ja ingega ära on müünud kodanluse teenistusesse. Masinlikult forutawad nad pikkade aastate jooksul pähedpitud sõnu töölise wõitlusest ja wabadusepüüetest, aga jõuetult, ingetult kostawad need pooltühjades wõlwalustes, kust üks wäesfall teise järel kiireste põgeneb. Ja irmuult ahmivad need mahajäetud kindralid kättega õhtu, nagu parkal, selle nahad suurwesi laiaki wiinud.

Teisest Internatsionaalist on järele jäänud elaw furnukeha. . .

Magajalt tuletawad need muumiad meele endiste aegade wäeülemaatusid, ja nende eeskujul panewad nad ka nüüd rahwuswahelisi kongressisid ja konverentsisid toime. Nagu läinud weebuaris Bernis ja nüüd augustikuul Lutsfernis Sweitsis. Kui need katsed, furnukehale uut elu sisse puhuda, üleüldise millestigi tunnistust annawad, siis ainult sellest, et II Internatsionaal klassiteadlastele töölisklassile furnud on ja furnuks jääb ja igasugused tembutused ta elustamiseks jõuetult kokku langetawad.

See on arusaadaw ja loomulik. Oli kord revolutsioonilisele tööliskliikumisele selg pööratud, oli kord kokkuleppetele kodanlusega astunud, siis ei jäänud töölise olutorra parandamiseks muud teed üle kui — nendefamade kodanlaste poole pöwrata, kelle olemasolek üleüldise töörahwa furnamise peal põhjeneb. Pontsiuse juurest Pilatuse juure, umbkõttis edasi-tagasi, nagu sõkkesest ratta sees.

Lutsferni konverents oli algusest lõpuni selle seisuforra „ilgawaks“ tõenduseks. Enam kui pool aastat oli Berni kongressist mööda läinud, kus ulk ilusaid resolutsioonisid tehri ja weel enam ilusaid illusioonisid tulewase töö kohta üles seati. Nüüd tuli ja pidi selle töö tagajärgedest kokkewõte tegema. Ja see oli üksainus ukkamõistew otsus konverentsile, II Internatsionaalile. Ollandi kokkuleppelaste esitaja Troelstra ütles seda otsekohe ja awalikult wälja. „Meie tegime sellega wia,“ ütles Troelstra oma kõnes, „et meie mitte rahwaukade sügawusest tõuswa jõu peale ei toetanud, waid diplomaatliste kriukade waleteele astusime. Meie lüütsamine on filmanähtaw.“ Bernis (kewadisel kongressil) otsustati 1. mai pühä proletariaadi rahudemonstratsiooniks muuta. See meeleawaldus seisis aga ainult ühes tähtsuseta manifestis.

Mii. Aga edasi? Edasi tuli see, mis tulema pidi. Konverentsi üks tähtsamatest wedajatest, Ingliise kokkuleppelane Henderfon, seadis nõudmise

üles: Meie nõuame Rahvasteliidu koosseisule ajavõitlusest loobumist, et rahutingimisi töölisklassi põhjusemõtete vaimus uueste läbi vaadata. . .

Kui mitte see umbloott ei ole, mis peaks seda siis olema? — Rahvasteliit on II Internatsionaali edel õnnistusel elusse tõusnud. Seal istuvad maailma kõige suuremad rõõwikud, kelle ainuke iha ja püüe on võimalikult suuremat osa maakerast oma kätti ahmida. Nende rahutingimised võivad töölisklassile ainult orjastavaks olla. See on lapselegi selge. Tarvis on rahutingimisi muuta. Ja selleks — selleks nõuab Henderson konverentsi nimel . . . sellisama vere- ja saagitajulise Rahvasteliidu koosseisule loobumist!

See on käega katsutav sõjefikumäng; aga see just iseloomustab õngi II Internatsionaali kohta, kelle esitajad kodanluse ja töölisklassi vahel kaheperekõera osa etendavad. Nad on kord kae kodanlusekurabile annud ja nüüd on neil võimata midagi ilma kodanluseta ära teha. Ainuke asi, mis nad nüüd veel teha võivad, on — protesteerida. Ja seda nad teevad.

Muuseas protesteeritakse liiduriitide poliitika vastu Venemaa asjadesse segamise pärast. Isegi sellekohane resolutsioon võetakse vastu. Wististe ääletas selle poolt ka ärra Mihkel Martna. Mis muudugi tema mõttevenda ja parteiseltsimeest ärra Aleksander Hellatit ei tahtistanud tuu aega iljem Eesti töölisklassi esitajaid, kes nõudsid et sõda, mida Eesti walge walitus liitlaste käsil Venemaa enamlaste vastu peab, saaks lõpetatud, maalt välja saatma. Just niisama nagu Saksamaa sotsiaalärändjate esitaja, Welsi tõendus, et nemad sotsialismust kodanluse poliitikaga kokku lepitada ei tahtvat. Oberi, Moskoti, Scheidemanni ja komp. silmapilgutsigi ei tahtista ühes junkrute kõige mustemate timufasalladega käsitäes revolutsioonilisi töölisi maha tapmast. Seet need võietantšijad on ju eeskätt „demokraadid“. Kui „Saksa rahva suurem enamus veel sotsialismuse teostamist ei taha“, nagu seefama töölise äraandja Wels tõendab, siis on Welsid ja nende „sotsialistiline“ partei valmis neid, kes sotsialismuse teostamisest tõõd teevad, kõige metsikumalt ära ävitama, nagu nad seda Diebnehti ja Lufsemburgiga tegid. Ja kui Eesti rahva „enamus“, mis tegelikult eeskätt linnaodanlastest ja allidesel põruimestest koos seisab, seft et ainult neil waba sõnadigus on, sõda Venemaaaga nõuab, siis on II Internatsionaali Eesti osa, Hellatid, Reid, Martnad, Astid ja komp. valmis neid välja saatma ja maha tapma, kes selleks tõõd teevad et tõsine enamus oma äält rahu katust mõjuvalt võits kuulda lasta.

See „demokratismuse“, see matstu mis matjab kodanluse küljes rippumine, kodanluse sabast kinnioimine annab kogu II Internatsionaalile ta

poliitikalise ilme, riisub ta iseseiswuse, alwab ta tegewuse. Seft kodanlusele ei ole tarwis iseseisimat töölise-internatsionaali, kodanlus on alati seesuguse internatsionaali wasta wõidelnud, wõitleb praegugi ja peabgi seda loomulikult tegema. Kodanlusel on oma muft internatsionaal — Rahvasteliit. Sedawõrd kuibas II Internatsionaal ennast kodanluse teenistusesse annab, tarwitab kodanlus teda ainult selleks, et töölisteridafid segada, tööliseühinemist klassiteadlikel alusel tahtista, töölisi kodanlise kihutustöö mõju all wida.

Teisefiküljest ei wõi jälle II Internatsionaal ennast ka ainult töölise peale toetada, siis läheks ta „demokratismuse“ juudasele. Töölisklass wõib oma seisulorda aga ainult iseseiswale järjekindla tööliseorganisatsiooni kaudu parandada. Seda tõõde on kord kõit praegusedgi II Internatsionaali sõjefikumängijad tunnistanud ja jutlustanud. Näewad nüüd tööliseulga, et nende endine rahwuswaheline ühjus seda mitte enam ei ole, siis lahkuwad nad temast. Kii puudus juba Lutsfernis terve rida maid, rääkimata rewolutsioonilistest tööliseorganisatsioonidest. Puudus — peale Wenemaa — Itaalia töölisepartei, puudus Poola, puudus isegi Sweitsi töölisklass, kelle kodu konverentsi peeti ja kes seni üks mõõdukamatest on olnud.

Seda tööliseulcade lahkumist tunnawad wäga ästi ka konverentsist osawõtjad, ja nad krumiwad sõnu, puhuwad ääletooni kõrgemale ning näewad igistades waewa, et endid töölisele iflagi rewolutsioonilises wäris paista lasta. Mjuti nõuab see palju igi. Resolutsiooni kallal, mis Wenemaa kontrrewolutsiooniliste jõudude toetamise wasta protesteerib, tuli terwelt nädal otja pead murda. Ja III Internatsionaali kohta ei jõutudgi kindlale seisukohale. Tõepoolest ei ole see võimalikgi. Seft III Internatsionaali wasta otjustawalt välja astuda, nõuogudewalitusi ulka mõista ja awalikult nende wasta seisuks ta wõtta täpendsaks lõpulikult lootust taotada kogu rewolutsioonilise töölisklassi kinnioidmisest. Põolt seista ei luba juba põhjusemõte, seft see demokraatia, mille eest II Internatsionaal põlwitab, ja töölisklassi diktatuur on kaks kokkulepitamata põhjusemõtet, rääkimata juba sellest, et siis lahki tuleks ütelda Wilsoni programmidest ja muist sarnastest ilusatest asjadest, mille teostamise II Internatsionaal omale ülesandeks on wõtnud.

Sellepärast püütakse ka siin kesteed otsida kus teda wõimata leida. Igatahes tuleb tähendada, et just selles küsimuses konverentsi üks ta iseloomulikumatelt joontest terawalt nähtawale tuli — ta lahkumine oma wahel. II Internatsionaal wõib kõit muud olla, aga mitte ühine kogu ühiste eesmärkide kättesaamisest, oolimata sellest, et ükfitud kõnelejad, nagu muuseas Bernstein, kõige rõhuga ühiteoidumist nõuab, et ees-

feiswate raskete ülesannetega valmis saada. Kuna ühed ehitajad, nagu nimelt Sakamaa äraandjate pesa — Wels, Bernstein jt — ja Wenemaa vähemlased — Hjelrod — kommunistide kohta tuld ja tõrwa sülitawad, kõlab teiste sõnadest otsekohene viatus kommunistide terawa uskumõistmise wasta. Genderson soendab Berni kongressi suppi kommunismuse (nõukogudewalitfuse) murimiseft, mis II Internatsionaali saatkond pidawat ette wõtma; Fr. Adler manitseb kommunistidega kui ikkagi selfimeestega ümber käima, neid, kui tarmis, arwustama, aga mitte üleüldiselt ukka mõistma, ja Troelstra leiab koguni, et tarmis olewat kindel revolutsiooniline programm üles seada, sest revolutsioonis ei jatkawat ammugi ainuüksi parlamentlisest demokraatiast. Kui aga wiimane tõendus — nagu aruanne ütleb — üleüldise eakskitmisega wasta wõeti, siis ei tähenda see sugugi, nagu mõits II Internatsionaali inwoliidibelt revolutsioonilisemat taktikat oodata, wõi loota et Moskja ja Gbert wõi Rei ja Hellat nüüd oma metsikut tagakiusamist kommunistide wasta wähendawad.

Ei, mitte sellepärast, mitte põhjusmõttelise arusaamise pärast ei nõua üksikud ehitajad konverentsil kommunistide wasta teist taktikat ja ettewaatust III Internatsionaali materdamisel, waid — oma jalgealuse kõikumise pärast, mida uba dige terawalt tuntakse. See on ädaline

appiüüdmine, uppujate ädaksifa. Igast ilma-kaarest tulewad teated ja mitte ainult selle üle, et üksikud revolutsioonilised töölisterparteid III Internatsionaaliga ühinewad, waid ka selle kohta, et sotsiaaldemokraatlisel parteid, mis weel II Internatsionaali külge kuulwad, ikka pahemale poole nihkuvad, ikka revolutsioonilisemaid otsusid wasta wõtawad, et ikka laiemaks kasvab wahenendes parteides olewate töölisterkude ja nende juhtide wahel, kes neid ulkafid konverentsidel ja kongressidel ehitawad.

Et see ädaksifa II Internatsionaali furnukeha elustada, ta juhtide seisukorda päästa suudaks, sellest ei wõi juttugi olla. Niisama wahje nagu see wõimetute kõietantsijate kogu oma resolutsioonidega, mis Berni kongressil wasta wõeti, suutis Rahwasteliidu aitalade ahnust piirata ja „rahu“ lepingute sifu muuta, niisama wahje suudawad nad teiselpool revolutsioonilist töölisterkumist oma äraandliku kofkuleppepolitika kõie otjas kinni pidada. Need suuresõnalisel „revolutsionäärid“ jääwad resolutsionäärideks, nagu neid üks arwustaja konverentsil nimetas, kuna töölisterkumine nende paberlisel otjusel puruks puhub ja tegelikult oma eesmärkisid kätte wõitma, oma kommunistlikki ülesandeid täitma tõttab — III Internatsionaali lipu all.

H. P.

Sahingu lõpp.

Nagu tulised wafetükid ujuwad taewas. Päikeseloode põleb kaugel nagu tuline ahjusuu.

Kuulispildujaid ei ole kuulda. Päewase lahingu järele on waikus ahwardaw. Iga üksik pauk, mida ennemalt tähelegi ei oleks pandud, kõlaks nüüd mitmekordselt kõwemine, tunduks nagu rebeneks ülewal pinguletõmmatud waikus.

Maas lamawad fehad... Langenud kangelased. Lahingumürin waikis, ja fehad jäid lamama. Päike läheb looja, ja kui ta wiimaks tõuseb, ehk lamawad mehed ikka weel.

Nad lamawad wagusi, liikumatalt.

Uga üks nende seast ei ole surnud.

Põlew pilk sihhib ülespoole, wasta loojaminewat päikest.

Wiimane päikene, wiimane õhta. . .

Nagu õõguw süsi leegitseb filmades wiimane elusäde.

Nawast nõrgub werd.

Ja see otjw ahastaw pilk! Ta teab, et ta warsti kustub, ta teab kus ta wiibib. Paar

filmapiisku weel, ja üks ohwer wabaduse eest on rohkem. Ei aita enam kellegi abi, aga wõidelda tahaks: waenlasele tajuda!

Päew langeb, ja surija pilk kustub pikkamisi.

Pilwed koguwad end rühmana filmapiirile. Wajuwa päikese wiimased kiired wajuwad nende taha.

Surija kangelase filmis walgub wiimast forda tume elk.

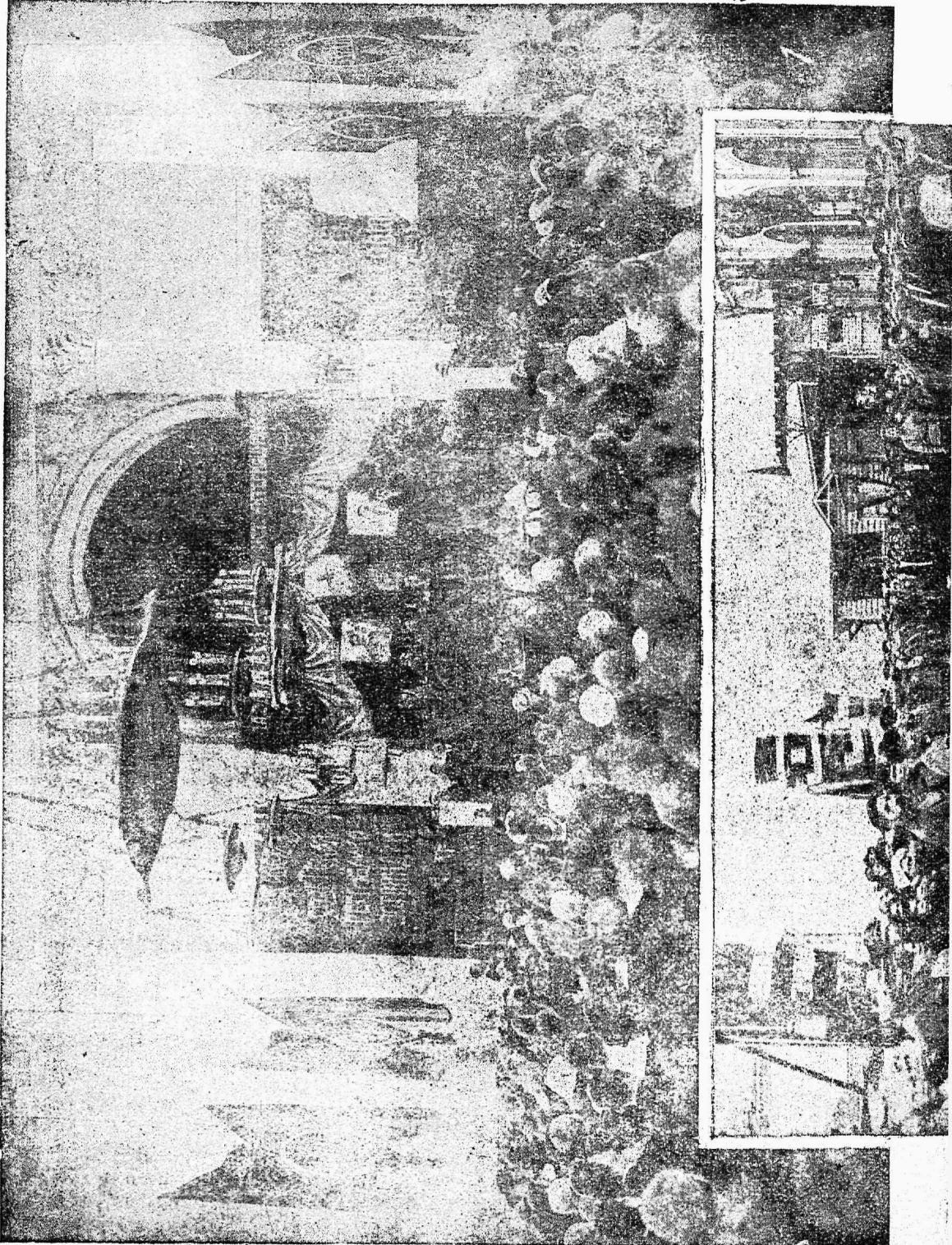
Walgub ja puudub kofku loojaminewa päikese wiimaste kiirtega.

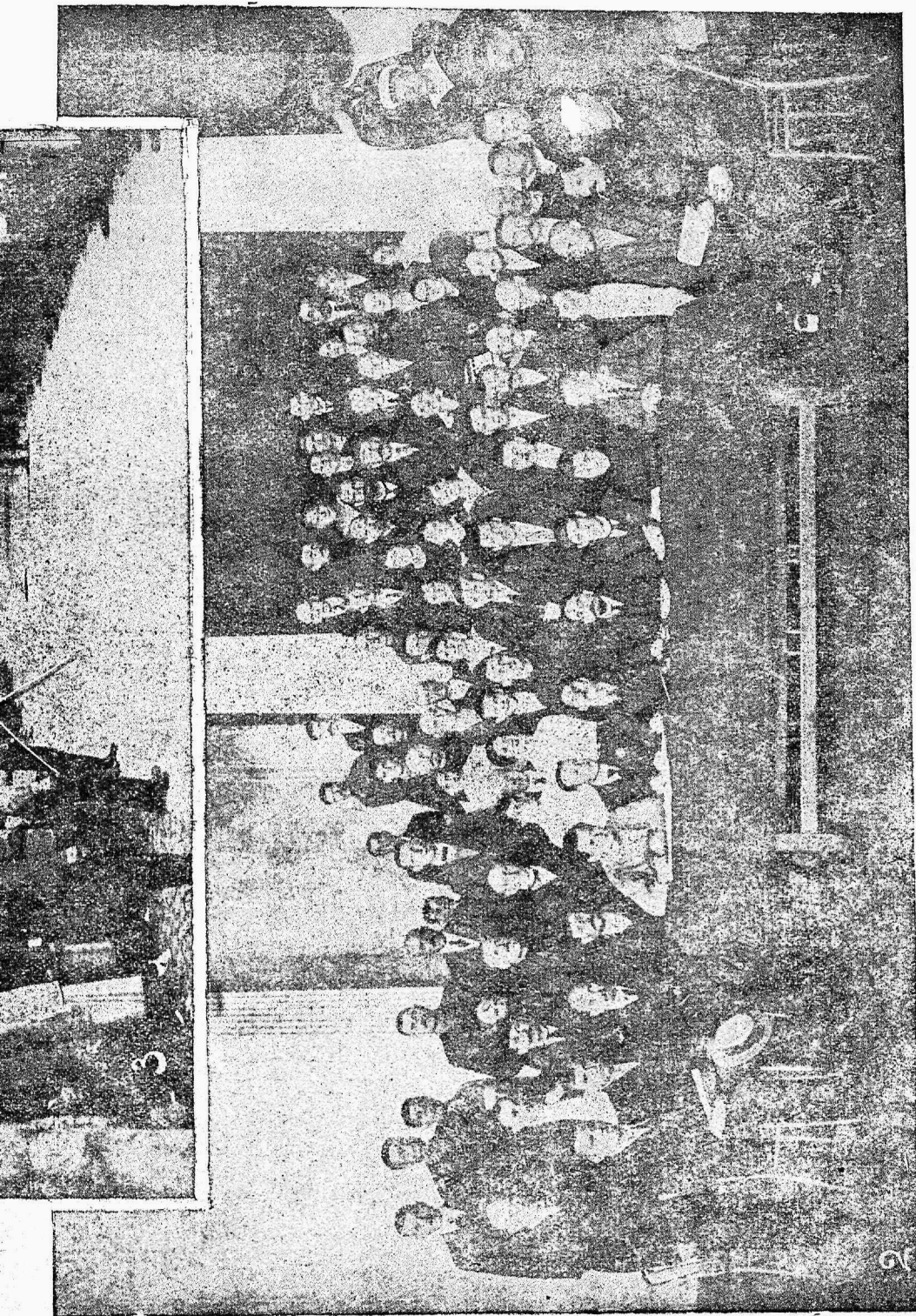
Kättemaksmitsewiha ja wõitlemiseiha sulawad kofku. Ühinewad wiimaste kiirtega, wärisewad, ja kustuwad selfsis.

Nii läheb päikene looja. . .

Ja kui kangelasteread wõideldes edasi tormawad ja oma filmad wahpeal päikese poole pöörawad, siis tunnewad nad seal selle elgi, mis neid edasi kihutab ja neile wõitlemiseks julgust annab.

U. Raudpea.

1. Eesti saadikute wastawõtmise pidulik koosolek Smolnõs. Kõnetooiis Tallinna laialaetud kongressi sekretär Taling. — 2. Wene ja Eesti ametiühisuste ühine koosolek Töölossis. — 3. Peterburi ametiühisuste esitajad Warrsawi waksalis 5. sept. Eesti külalisi, oodates.
K. K. Bu'la fot.

Истр. Ирвава

Märkused töolisteliikumise üle väljamaal.

II.

Kapitalistlike tööstuse peatoetajad on tooresained ja kiwisõe tagawara, mille abil miljonid puudad tooresaineid tarbeaineteks ümber töötatakse ja liikuma panakse. Imperialistiline sõda, mis kapitali tegewusessemahutamise, tooreainete ja üleilmilise võimu ahnitsemise pärast lahti puhkes, õõnestas niiaüsti ühe kui teise tööstusearu, kurnas nad viimase võimuluseni välja. Nüüd, kus küll imperialistiline sõda ametliselt lõpetatud, läheb tööstusline kriisis ikka suuremaks. Kokku kuiwad need allikad, kus kapitalism omale jõudu ammutas. Kapital ei pea võitlust nüüd mitte ainult oma võistleja wasta, waid oma werise klassi wastaste—töölise wasta. Ja see kõigutabgi kapitalistlike tööstuse alusmüürisid.

Walmistamiseabinõud wiskasid siiamani sõjatarbeaineid ulgana turule. Nüüd aga, kus sõjalõpetamisel nõudmine rahulise elutarbete peale läheb ja nende läbiwüümist nõuab, takistab töökodade uueste sisseseadmist ja teiste tarbeasjade walmistamise peale minemist kiwisõe puudus. Sõda äwitas sõetööstust Prantsuse-, Belgia- ja teistes maades, ja nüüd takistas selle tööstusearu kordaseadmist iga päew kasvaw streigiliikumine, mis kodusõjaks ähwardab kujuneda.

Mäetööstuse tööliste streik Inglismaal pumpas sealt wiimased tagawarad välja. Saksa raadio kõneleb, et sündmuste mõjul Ülem-Sileesias ja teistes raioonides küsimus Berliini toiduainetega warustada väga kahtlane on. 1. septembrist pidi jällegi küttematerjali puudusel weel liikumist wähen-datama. Niisamasugust rahutut keelt kõnelewad teised raadiod tööstuslise seisukorra üle kogu Euroopas. Pariisist teatakse, et kiwisõekriisise puhul ähwardab kogu Euroopa tööstust kokkulangemine. Wõib anarhia (rewolutsiooniline liikumine kodanluse keeles) laialdaselt maad wõtta, mille tagajärgi raske on ette näha. Kawatsetakse kõik streikiwad raioonid sõjawägede poolt ära okupeerida, et tööliste mahalaskmisega kokkulangemist ära oida. Aga rewolutsiooniline liikumine kasvab üle ilma. Lähenev kiwisõekriisis on ka kapitali lõpulik kokkulangemine kui sündmuskäigu loogikalik järeldus. Seda kõneleb muudatus töolisteliikumises eneses, sest et selle liikumise wõitlusewiisid märksa muutuwad.

Iseäranis terawalt paistab see silma, kui tähele paneme kujunewat lõhet töölise-

ulkade ja tööliste „kõrgema“ — juhtiwa ringkonna wahel. Selle lõhe sünnitas ilma-sõda, siiski ei sündinud see mitte ainult „olude sunnil“, waid siin töötas teadwusliselt kodanluse käsi, kaasa aidates selle lõhe tekkimiseks. Eraldati sikud lammastest, püüti tööliste seas punase joohega wahet teha „massede“ ja „intelligentsia“ wahel. Wiimaseid püüti kodanlises ajakirjanduses ja teistes kodanluse kiidukodades wõõrustada, juhtide mõõdukust ja selget mõistust kiites. Kodanlus suutis ka neid „mõõdukaid“ sotsialistisi sõja wõidurikka lõpuga oma külge liimida. Ta köitis neid sõjaga ja wõiduga; kodanluse kerge elu wõimaldas ka neile kerget elu. Nii sidus kodanlus kawakindlalt Euroopas ja mujal osa töolisteklassi juhtidest oma külge, keda nüüd sotsiaaläraandjate wõi „sotsiaal-imperialistide“ nime all tunneme. Tööliseklass kautas sõja ajal oma ühtluse, lagunes kahte osasse. Ühelt pool „põhi“ — wähem kwaliwitseeritud (õppinud) töölised, teiselt pool „latwad“ — kõrgeste kwaliwitseeritud töölised. Esimesed tundsid sõja ajal oma naha peal kõik raskused ja wiletsused, nüüd, „pärast rahu“ tunnewad nad kõik sõja tagajärjed. Teised aga said mõndagi kergendust. Neil tõusis päewapalk rohkem kui lihttöölistel, nende majandusline seisukord paranes, loomulikult et nad isamaalasteks muutusid, sest sel isamaal makseti neile ästi. Pealeselle püüdis kodanlus töölisi osaliste kasudega meelitada, mida ta mitmesuguste „autasu“, „oolsa töö“ jne näol ettewõtte puhtast kasust maksis, mida aga tööline mitmekordselt tasa pidi teenima. Nii püüdis kodanlus kõrgeste kwaliwitseeritud töölisi kamitsas oida, neid asjast uwitatud pidada, et sel wiisil ulkasid wiletsates tingimistes orjama sundida. Inised „juhid“ kogusid oma ümber ainult niisuguseid töölisi, kuna ulgad eemale jäid.

Nõnda lõhuti töolisteklass kodanluse poolt teadwusliselt kaheks, oma arilikust põhjusemõttest kinni pidades: lõhu ja walitse. Tõusis jälle tarbe ulkadele mõnda uut silmust walmistada, neid sündmuste käiku kaasa tõmmata, ja siis saatsid seda silmust äraostetud „juhid“. Kuristik kasvaw ulkade ja „latwade“ wahel, millest töölise eneste wahel „klassiwõitlus“ kujunes.

Sarnast „wõitlust“ märkame Öhtu-Euroopas. Wahekord on wiimasel ajal nõnda terawaks muutnud, et isegi streikiwate töölise meeleawaldustel üldsõnadega välja

tullakse: maha juhid! Sõja lõpp tõi enesega kaasa ägeda töolisteliikumiselaine streikide kujul, mis oma rewolutsioonilise iseloomu poolest endistest streikidest lahku lähevad. Seda rewolutsioonilist liikumist peame kõige pealt meealwalduseks sotsiaal-äraandjate wasta; see on esimene aste tulewasele klassiwõitlusele kodanluse ja ta käsikute wasta. Ja selles seisab ka terve uus pööre lääne töolisteliikumises ja nimelt: mäss „latwade“ wasta, juhtide ja nende kokkuleppepolitika wasta, ühesõnaga protest kõigi kodanlusega kauplemiste wasta.

Niisuguse iseloomustawa joonega, mis töolisteliikumisest leiame, on ka kalduwus anarhismusele seletaw. Esimiseks waenlaseks rewolutsioonilistel töolistel ei ole mitte kodanlus, waid need endised tööliste-klassi „juhid“, kes nüüd oma koduse rahuga kodanluse kindlustatud kantsiks loowad.

Ja kui rewolutsioonilised töölised oma lipukirjaks panewad: „maha juhid“, siis näitab see ainult, kui wastikuks on neile sobituspoliitika läinud. Kõsimust ei otsustata muidugi niisuguste lõöksõnadega; liikumine ise wõib selle küsimuse õieti ära otsustada. Liikumine toob uued juhid wanade asemele, uued, kes rewolutsioonilises õhkkonnas kaswanud ja kellesdes rewolutsioonituli põleb.

Majandusline wõitlus ja majanduslise seisukorra parandamine waheldab nüüd poliitikalise wõitlusega. Üldsõnad: maha parlamentarismust! elagu otsekohene tege-wus! kõnelewad meile igapäew sellest pöörast töolisteliikumises. Üleüldine streigimõte wõtab ikka rohkem ja rohkem maad, eidab kõik endised wõitlusewiisid kolikambrisse ja wiib proletariaadi awalikku wõitlusesse kodanlusega; esimised rewolutsiooni katset wiaakse kahtlemata ainult üleüldise streigiga läbi.

Kanaadas wiis üleüldine streik töölistel-uglad uulitsale. Kanaada töolisteliikumine iseloomustab seda mis eelpool uue wõitluse wiiside kohta rewolutsioonilises wõitluses öeldud. Seal põgenesid „juhid“ koheliikumise juurest, kui nad streigiliikumise poliitikalist nägu märkasid, ja alustasid wastatõtamist ühes kodanluse „päästekomiteedega“, streigimurdjatega ja teiste surweabinõudega.

Ameerikast. Sealse streigiliikumise üle on mõned üksikud teated; need kõnelewad, et juunikuu algul algas Uues-Inglismaal (põhjaommiku p. Ühisriigis) rätsepatöölise streik. Umbes selsamal ajal osaline telegrafistidestreib. 13. juunil teatatakse, et Tsikaagos streigiwad masinaehitusewabriku töölised, 100 000 inimest; teistes osades

tõuseb streikijate arw üle 400 000 töölise. Põhjus: elukallidus. Walitsus asutab mingisugust komisjoni, kes tööliste seisukorda järele uuriks. Raudteetöölise ametiühisus ja Ameerika tööliseühisus nõuawad walitsuselt kõigi raudteede rahwandamist (natsionaliseerimist). Sadamatöölise streik laguneb laiali enam kui 200 Atlandi ja Waikse mere sadamates. Wiimased teated Soomest kõnelewad, et metallitöölise ühisus otsustas kogu rauatööstuses streiki alustada. Need kuiwad teated kõnelewad seisukorrast, mis Ameerikas tööliste seas walitseb.

Prantsusemaal on töolisteliikumine kuni siimaani sotsiaaläraandjate käes wangiis olnud. Nende mõju kadus liikumise peale alles möödaläinud suwel. Keskwool parteiliselt on siiski weel tugewam kui kommunistid. Kuid ulkade seas walitseb enamiine meeolu; ei lähe ühtgi koosolekut mööda, kus mitte terwituseotsust Wenemaa rewolutsiooni üle wasta ei wõetaks ja põlgust kokkuleppepolitika wasta ei awaldataks. Sehni föderatsiooni kongressil sai keskwoolu resolutsioon 3851 äält, Lorio (kommunistlik wool) 2563 äält. Küsimuses kolmanda Internatsionaaliga ühineda sai keskwoolu otsus 3999, Lorio ettepanek 2214 äält. Esimine ettepanek sisaldas soovwi, II kol-lase Internatsionaali kongressist osa wõtta, seal oppositsioonilis olla ja püüda kõiki parempoolseid oluseid wälja eita, nii II Internatsionaali „parandada“. Lorio resolutsioon nõudis wiibimata III Internatsionaaliga ühinemist. Rewolutsiooni eeltingimised on Prantsusmaal olemas. Maa elab rasket majanduslist kriisist üle. Raha puudub. Tööstusekeskkohad on kokku langenud. Wõit, mis sõda lõpetades loodeti, ei jõudnud seisukorda päästa. Töolisteliikumist ei jõua ka keskwool oma kõhklemisega kollase Internatsionaali kasuks läbi wiia, sest rewolutsiooniline mee-olu ulkade keskel kaswab, ja wiib nad uulitsale, nagu esimise mai meealwaldus näitas, mis werise kokkupõrkamisega lõppes.

Millega see lõpeb? Missugune mõju sel liikumisel rewolutsiooni käigu peale on? Kahtlemata wiib see meid üleilmilise rewolutsioonile lähemale, wiib meid niitelda rewolutsiooni eelpäewadesse, ja mida rohkem märkame rewolutsioonilist liikumist, mis organiseeritult ilmub, seda rutem lõppeb kapitali pidutsemine. Tähelepä-nemise wäärt selles asjas on augustikuul awataw ametiühisuste konferents Inglis-maal, millest edaspidi teatame.

O. R.

Narva Kiir.

J. Räsperiti mälestustest.

(Sürg.)

Tallinnas juhtusid detsembri alguses Kastraga kofku, kes küsis, kas meie Tallinna töölise otust ei tunnistanud. Nimelt mis „Tallinna Teatajas“ „Päewalehe“ boikoti kohta ilmus. Ma seletasin, et kodanlikes lehes ilmunud kirjatükki töölise otsuseks tunnistada ei saa. Ta küsis, kas ma siis seda ära unustanud olla, et tema, A. Kastra ise, osatonda „Töölise elu“ „Tal. Teatajas“ toimetab. Minu vastus, et see veel midagi ei tähenda, vihastas Kastrat, ja minu ettepaneku peale „Kiirele“ ses asjas diendust saata, lubas, aga „Kiire“ toimetust seda siiski ei saanud See' e asemel ilmus 12. detf. „Tallinna Teatajas“ kirjatükk „Kiire“ wasta, mis „paljude Tallinna töölise“ allkirja kandis ja mida, nagu kadunud s. Joh. Kirkmann tähendas, „käppade“ järele kui Kastra oma tunda mõis. Narwa sld saatsid selles asjas Tallinna Komiteele s. Anweldi laudu järeleparimise, kas see kiri „T. T. s.“ organisatsioonile teadu ja lubaga ilmus. Tallinna sld selle peale stulifelt ei wastanud, waid saatsid Anweldile protesti, et tema nende usaldust kurjaste olla tarwitunud, konspiratiiv-aadressi „tundmata inimestele“ tarwitada andes. Et „Kiir“ seda asia aga nii ei jätanud, olid Tallinna sld lõpuks sunnitud „Kiire“s, mida nad tööliseleheks ei tunnistanud, jaanuaris diendust awalbama, mis ühes toimetuse wastustega iga punkti kohta Nambrites ilmus. Kastra seletas et „Kiir“ olla Tallinna seltsiliste kirja sellega mõlksinud, et toimetuse wastuseid Nambrites juure lihas.

See „sõda“ Tallinna ja Narwa, „Kiire“ ja „T. T.“ wabel kestis „Kiire“ elupäewade lõpuni.

Bealetungimine „Kiire“ peale algas aga ka teiselt poolt. Mitte ükki „T. T.“ „töölisele“ osatonna toimetaja ühes mõne klassilise liikumisele ära-wõerdunud s-ga, waid ka seni üksiklikeks jäänud sandarmivalitsus algas meiega sõda.

10/11. detsembri õõjel pandi „Kiire“ toimetuses ja talituses ja künnekonna „Kiirele“ lähema seltsilise juures läbiõffimine toime. Midagi „tahtlast“ ei leitud. Seltsilised N. Kofasfon ja W. Buec peeti nõdalapäewad trellide taga. Ära wõidi kõit mis wähegi paberit meele tuletas, mida aga meie suure-malt osalt kõil paari nõdala pärast tagasi saime.

Siiski—lehe ilmumist see veel ei tahtistanud. Meie teadmine ainult, et meie wõimude tähelepaneku ära olime teeninud ja et trahwid, wangistused, ajalehe äraforjamised järgnenud. See meid ei kohutanud.

7. Kirjastuseosajühifuse „Nahwa Sõna“ asutamine.

Celkirjelbatud põhjustel löid Tallinna seltsilised endid tööliselehe toetamisest tagasi. Selle tõttu oli meil detsembriku alguse 1912, kuigi leht 1. kuup. juba kolm korda nõdalas ilmus ja maude linnade kui ka maatöölise lehte tegelikult igatepidi toetasid, lehe edasilmumine teatud mõedul ilkagi küsimisemärgi all. Mulkapitaliks meile olid: nõdalalehe veel diendamata sissetulekue arwed, „Külwaja“ 1913. a. tähtsamatu ladu, ead lootused tellijate-lugejate peale, Wõderi trükikoja wõrdlemisi odamad töõinnad, praegusel filmapilgul wõisse, kuid järjeft kaswawa toetajateringi tahjeõud ja lootused nüüd ja edaspidi, poliitsei ja sandarmite kuste, wuudujäädide fatimiseks pidusid toime panna.

Põhjustapitali küstmus oli meil wäga teraw. Juba esimisel detsembri laupäewal, kui kolme numbril trükikulud korraga wälja tuli maksta, waatafime

nõutult üksteise otsa. Aga abi leidus samuti kui lugemata ulgal sarnastel kordadel edaspidi. Tööliselehe ümber kogunud tegemamad sld panid laenua mõnikümmed rubla tõttu, kes kolm, kes miis rub a. Särämise laupäewani aga oli tervelt seitse päewa aega, ja meie — lootsime. Alkas ootamata rohkeste uueaasta tellimisi kofku woolama. Peale linnatöölise leidus rohkeste seltsilisi maal, ka ajundustes ja wäljamaal, kes lehe tellimisi wasta wõtsid ja meile edasi saatsid. Uueks aastaks oli meil juba tuhande tellija-lugeja ümber.

Kuna nõupidamistel Tallinna seltsilistega mingisugust otsust lehe edaspidise ilmumise asjus wasta ei wõetud, puudus wormiline sde lehe ümber tõõtajate wabel. Seda luua s.-d organisatsiooni näol ei saanud, kuna me ainufese sel ajal Gestis, Tallinna oranifatsiooniga, kofkupõites olime. Meil tuli selleparast lehe laialilaotamiseks efitõja mingi muu korraldus luua, milleläbi ka parteitõõd õlpsam teha. Selles asjas pidasid Gestis töölised Narwa ajelksiliste grupe efitwõttel 1. jaanuaril 1913 „Nahwa Sõna“ asutamisekoosoleku Narwas ära. Ka Tallinna s.-d. parteikomitee sai koosoleku kutse, aga sealt wõtati et... meie eitapanef nendele mitte kallalt selge ei olewat. Sel koosolekul olid: Narmast N. Koil ja S. Koppelas, Peterburist W. Kingissepp ja S. Klaas, Elsingist S. Riilaspea, Tartust A. Wlaufeldt,

Koosolek peeti ära Peetri asemi jermal Paemurru külas sm Koppelase korteris õhta ilja. „Nahwa Sõna“ kirjastuseosajühifuse ofamaku suurus määrati kolme rubla peale, wõis mitu osatõhte omandada, kõigil osanikkudel oli üks ääl, juhatus asus Narwas. Osajühifuse asutati Walmimaa erafeaduse põhjal, oli sellega legaalne, tema põhjus-kiri wõi leping oli notaariufese juures registreeritud. Etatõhti on 300 ümber wõetud.

Peale ajalehe ofustas asutuskoosolek veel kirjandust wälja akata andma. Palju selles asjas meie ära ei fuutnud teha. Osajühifuse kirjastusel on ilmunud: A. Geri roman „Kratatud“, raamatute „Tööliseletoimimine I“, „Nahwa Sõna“ tähtsamat 1914 a. peale ja „Sulewisõted ja wõsted“.

Osajühifuse olid efitajad mujal linnades, koha-liste osanikkudeõõgu poolt wõlutud. Üffitud osanikud wõtsiwad lehe peale tellimisi wasta ja saatsiwad otseteed toimetusesse ja müüfid kirjandust. Toimetusest saadeti arwe kõigile osanikkude poolt wastawõetud tellimiste jne peale linna efitajale, kes siis üffikutelt seltsilistelt rahafummad hisse nõudis.

8. Kofu korda nõdalas ilmutaw töõrahwa ajalehe esimised elunõdalad ja korraldus.

Kofu korda nõdalas ilmuma lehe eclarwe oli järgmine. Wä l j a m i n e k u d k u u p e a l e : Lehe ladu 18 rbl, 3000 efi. trüff 6 rbl, paber (3 rbl 50 kop. puud) 10 rbl, üks nummer kofku 34 rbl, 13-nriga arwatud 442 rbl kuus. Kontor ja saatmine kuus: 2 töõlist 30 rbl ja üks poiffikene 12 rbl, kofku 72 rbl; toimetuses 4 töõlist 40 rbl kuus, kofku 160 rbl, korter, küte, walgustus 30 rbl, muud kulud 50 rbl, postikulud 1000 efi. eest 100 rbl, lehtede ülejäät ja paffimisepaber (10%) 46 rbl, kaastöölisele reamaku 25 rbl, kofku 925 rbl. S i s j e t u l e k u d k u u j o o f u l : 1000 lugejat-tellijat 25 kop. — 250 rbl, 2000 efi. üffikute numbrite eest 2 kop. jällemüüjatele 40 protf. innaalandy-

sega 312 rbl, kuulutusel 15 rbl nri pealt 195 rbl, kokku 757 rbl, nõnda et umbes 168 rbl kuus puudu jäi. Seda puudujääki lootsime lehe lugejatearvu tõstmisega, pidude toimepanemisega ja tööliste korjandustega finni katta. Meie lootsime, et lehe minek 5000 peale tõuseb ja ta siis omaga wälja tuleb.

Esimine piduõhta lehe toetusel 27. detsembril 1912 „Wõitlejas“ (mängiti M. Gorki „Bõhjas“ s. W. Buk'i juhatusel), tõi suure rahasumma — terwelt 185 rbl 50 kop. sisse. Selle pidu asjas tuli Rahwa-ariiduselehtis wäitene kokkupõrge. Kolm päewa peale pidu oli N.-a. seltsi aastakoosolek, kus läbi-rääkimiste ajal aruande asjus üks endine seltsi eesjuhtuseltige (nendest kes „Kiire“ ilmumisel eesjuhtuselt lahustis) sõna mõttis ja küsis, kas kolmandal jõulupühäl toimepandud pidu sissetulek seltsi sissetulekute ulka ei kuulugi. Kui temale wastati, et selts sarnast pidu toime ei olegi pannud, pääsis peaaegu „skandal“ lahti. Koosoleku juhataja teatas, et järelepärijad selles asjas jooks-waste asjade all sõna wõinwad saada kui soowinwad. Koosolek lõppes aga enneem ära ja ärrad waba-tabliised nuuskurid nõndawiisi meie käest ametlikku wastust selles asjas ei saanudgi.

Teine pidu, mida wõinadalal toime kawatsemine panna ja mille jaoks juba tubliste kulufid olime teinud, läks nurja. Grupe jõustitutegelest, s. Wir-fow ja T. Wiedemann eesotsas, tahtis „Wõitlejas“ jõustitupidu mingi Peterburi spordi seltsi nimel meie eest toimetada. Si B. Wirfow, selle korral-duse ing, oli aga päew wõi kaks enne pidu, kui Peterburis. peastaabi trükikojas töötam alamwäe-lane finni peetud, kui ta ühes mõne teise pidutege-lasega, kes seal samas sõjawäelastena ametis, kafar-must peale lubatud aja wälja ilsis, et jõustitufelst pidu eelarjutusi tegema minna. Selle ektuse eest mõisteti ta ühes teiste „süüdlastega“ kodusesse arrestis. Sealt jooksis ta ära läbi atna, raudtee-jaama, et Narwa sõita ja pidu, makstu mis mat-sab, ikkagi ära pidada. Jaamas wõeti ta ühe-teistega finni ja mõisteti 30 böks-päewaks pime-dasse kartja. Sel puhul oli meil esimine tõfem rahaline kriis; trükikoda, kellele leht ligi 200 rbl wõlgu oli, ütles „Kiire“ trükkimise üles... Dhwril meelne seltsiline Joh. Raamat laenas sel korras meile 150 rbl, mis lehe esimine suurem laen oli ja mis sedaforda seisuforda päästis.

Weel ühte pidu püüdsime Narwas teha, ühe ameti-ühisufe warju all. Aga seekord makseti juba sisse-maksetud üüriraha kahelordselt (kohu läbi) tagasi.

Üksipidi piduõid korraldasid teiste linnade seltsilised, peaaajalikult Peterburis, Tallinnas ja El-fingis.

Lehe kontori juhatajaks, raamatupidajaks, kassa-oidjaks ja ekspeditooriks olin mina ainuüksi kaks aastat, ainult lühikest aega, 1913. a. talwel, kui ma tresside taga olin, täitis minu kohuseid seltsiline D. Nüstas. Ekspeditoori töölisteks olid: s. Wold. Kus (nüüd punane polgukomander), iljemalt s. Gust. Saapsalu ja Ant. Arm; nendele abilisteks olid poistkesed. 1914. a. algul oli lühikest aega selle-aegne partei seltsiline, nüüd walgeteleeris, M. Alst-rem mulle abiliseks. Ühtlast olin „Rahwa Sõna“ asjaajajaks. Lehe talituse juures oli meil veel kirjandusemüügilaud.

See oli raske tööaeg, rohkemate abiliste soeta-miseks puudus raha, wõib olla ka ettemõtlifkus; püüdsin üksi niipalju kui wõimalik lööd ära teha. Murefid oli palju. Peaaegu igal laupäewal oli trükikoja arme maksmisega peamurdmist. Tööd tuli teha ka wõimata palju. Kolme päewa jookul nädalas tuli igal ommikul kell 3 üles tõusta, ma-gama minna ei saanud õhtal mitte enne kella 11, nii et tööpäew 15—20 tundi kestis; ka pühapäewad

kulufid selle peale ära. Elastin ja magasin oma kontori nurgas, ommikul ja õhtul sõin oma leiwapala sainsamas ära, lõunal täitsin odawas söögimajas.

„Kiire“ toimetuses töötasid seltsilised: S. Anwelt, W. Buk (peale 1913. a. jaanuari ja oktoobri wah-e-aja), Rih. Treufeltd (kuni 1914. a. aprillikuuni), Aug. Koni (detsember 1912 ja jaanuar 1913), Joh. Elbe (jaanuarist oktoobrini 1913), efitofa korrektorina, pärast toimetuse liikmena Ed. Böfker (maiist 1913 ilmajaia alguseni), Selma Arro (jaanuarist maini 1914), S. Suuder (1913. a. lõpul), korrektorina (1914. a. algul) M. Wilkes.

Tegewamad wälised kaastööliised olid: Joh. Rirtmann (S. Kuusemets), M. Martna, S. Wöögel-mann, S. Suuder, M. Janson, E. Kilter, W. Kingi-sepp, S. Klaas, W. Kann (kuni sotiaalwaba-meelsete poole minekuni), Aug. Pirolu (pärisnimi Aug. Böder), S. Silkenbach ja ulk teisi.

Misjuguiseid kaastööliisi „Kiirel“ oli, näitab järgmine lugu: 1913. a. algul Tallinnas, Bloom-puu raamatukaupluses tutwunefin ifandamehega, kes leba küsis minuga paar sõna rääkida. Ta se-letas et ta pastor olewat, et tema oma teiste ametiwendadega paljudeski asjades pert ei olewat ja eameelega „Kiire“ kaastööliiseks tahaks astuda, et töölistele kiriku madapaiseid selgetis teha, tingi-misega, et lehe toimetuse tema nime järel uruida ei püia. Ta kirjutas meile kolm wäga karedat kirjatükki kiriku asjus, mis jaanuaris ja weebru-aris 1913 „Kiire“ ilmufid. Narwa mustad rongad — papid tõstid sel puhul meie lehe wasta politseis kaebust.

Neamaku oma kaastöölistele saime ainult aru-fordabel maksta; kõige korralikumalt saiwad mak-setud kaastööliised kes lehe laialilaotajatena oma waewatafu arwetediendamise juures tohe maha arwasid. Suurem jagu kaastööliisi algu oma waewa-taju ei nõundugi.

Lehe laialilaotamine läks omafoodu edasi. Selles ifearanis tänuwäärt tööd tegi Peterburi „Rahwa Sõna“ osanikkudekogu, W. Kingissepp ja S. Klaas eesotsas. Umbes neljandit osa lehe sissetulekust tuli nende laudu.

Sellewasta läks leheminek Tallinnas estimisel kuudel allamäge. Kuigi kõik te sed Gestu Kasit-teadwustliised tööliised „Kiire“ omaks tunnistanud, peale Tallinna „paljude“ grupefese, läks küll aega mõdda, enne kui sealne „Rahwa Sõna“ organisat-sioon juba küllalt tugew oli, et „paljude“ boifoti peale waatamata leheminekut Tallinnas 1913 aasta keskpaigas jälle endiele kõrgufele tösta. Tallinna „Rahwa Sõna“ wolinikuks oli trükiköoline Joh. Sallmann (peale rewolutsiooni kui promofaator pdjastatud). Tallinnas oli märtsikuul 1913 „Rahwa Sõna“ esimine sissefukumine; skadriorus meretaldal wõeti osanikkude koosolek finni. Koos-olejate ulgas olid sld: A. Koni, Joh. Sallmann, Kl. Sallmann ja teised, keda kõik mõne päewa pärast wabastati, kuna midagi „kahtlast“ ei leitud.

Mõned sld ei kaotanud loofust Tallinna organi-satfiooniga kokku leppida. Selles asjas jaatiwad Peterburi sld oma wahemehe Tallinna, kes aga nende poole läks ja Peterburi tagasi tulles oma-forda „Kiire“ wasta kihutama allas. Sfeloomustaw on sellele seltsilisele saadetud M. Kastra kiri, mis umbes järgmist ifaldas: Mis need Peterburi mehed peafid oma toetufega jändama, egas nemad ilma meleta ometi „Kiirel“ inge sees pidada jassa.

Peale rewolutsiooni, kui Kasitra kommunistifisesse parteisse kippus, awaldasid mõned Tallinna seltsi-ised pahameelt, et meie endist mihawaenu mitte talfutada ei suutwat. Nad awaldasid arwamiit, et nüüd, kus laiemad töödõimalused, ometi peaks jätama need omawahelised „gruppelised“ nägele-

mised, mis pörandaalusest tõöst tingitud. Ma tuleksin nendele selfilistele seda meele, et meie partei tugemus ja praegune mõit äärmise leppimatuse tagajärg nendega on, kes sel eht teisel viisil tööliste asja ära on annud.

9. Trahwid, ärakorjamine ja kohtuprotseßid.

1913. a. märtsikuu viimastel päevadel sai „Kiir“ esimist korda administratiivset 2 kuu eht 200 rublaga trahwitud, mille tajuks si M. Arm kahets kuuks arrestimangi läks. Järgmiseks toimetajaks oli kinsapatööline S. Tenisson. Narva võimudel oli aga nagu näha kindel tahtmine si Armi arreteerimise „Kiirele“ lõppu teha. S. Tenisson kutsuti politseisse, ähwardati finnimõistmisega ja sunniti paberit alla kirjutama, et tema vastutava toimetaja kohustest ära ütleb. Võidurikas politseimeister teatas siis otsused trükitotta, et „Kiire“ järgmine nummer ilmuda ei tohi. Meie tahtsime siis „Narva Kiirt“ välja anda, mille luba si Jakob Wahesaarel (ilmastõja ajal surnud) oli. Tark politsei teatas aga, et Peterburist käst tulnud Wahesaarelt luba ära võtta. Trükitõjomanik Böder oli meeleleitel, kuna töö trükitõjas seisis ja soovitas meile politseimeistri juure palmeega minna, et lehte lubataks ilmutada. Vastastime, et ärra Sjhaffrowi juure ei lähe. Si Wahesaar saatis sel puhul protestitelegrammi Peterburi kubernerile. Peale selle saatis toimetus trükitõjale laduda arlikku kuulutusena (politsei tsensuura all) teadaandmise lehe lugejatele. Seda teadaandmist lugedes, milles muu seas öeldud oli, et meie kubernerile protestitelegrammi saatsime, affas politseinik Böderit noomima, et ta asja niikaugele on lastnud minna, ävaldas meie „kangekaelsuse“ üle, teelas teadaandmise trükkimise ära ja — oh üllatust — lubas lehte edasi teha. Teisel päeval sain ametliku kütse politseivalititsusesse tulla. Seda kütset ei saanud tähele panemata jätta ja läksin. Narva võimumees raputas mu fätt, noomis ifalitsult kangekaelsuse eest, palus edaspidi igal juhtumisel ja iga tella ajal teda üles ostida, päris kaebtuselegrammi teksti üle. Siis affas ta „Nahwa Sõna“ korraduse üle teateid pärima. Ma seletasin, et „Nahwa Sõna“ ofaühitusus nende ja nende seadusreglrite järel registreeritud, et temal juhatus olemas, kelle kohus võimudega läbi käia, kui seda tarwis peaks olema jne. Tema vastas, et meie teda sundivat sandarmid välja saatma, kuigi tema seda teha ei tahtnut. Kutsuti veel teisi meie selfilist selles asjas seletust andma. Et järeluurimisest pääseda, saatsime Peterburi kubernerile kaebtuse, mille järele meid rahule jäeti. Nõnda lõppesid need esimised kohtupörfamised politseiga — meid mõiduga. Ja seda kõik sel õndsäl ajal, kui meie — jumalale tänu, konstitutsiooni polnud“.

„Kiir“ mõis, pisut enne esimist maib, jälle oma dige nime all ilmuma afata, kuna uus toimetaja si Ed. Tabba ära kinnitati.

Umbes samal ajal käis politseimeistri tõlk tsensuura asjas, if. Freiberg, meie toimetuses — palwega: jumala pärast, ärge kirjutage mitte nii karedaste. Ta rääkis, tema omalt poolt lehe trahvimiseks põhjust ei anna — tema põhjused seda ei lubawat. Aga ta olemut alwas seisukorras. Väljast poolt, peaaesjalitsult Gestimaa kubernerilt tulla kaebtust Peterburi, mille tagajärjel temale juba noomitus antud. Ta arwas et tal ametist tuleb astuda, kui see nii edasi läheb.

Umbes 20. mai ümber kirjati ettekirjutuse põhjal, millele aluseks Tallinna kubeneri Korostowetsi kaebus, 30. aprillil nummer ära. Politseimeister oli ise platsis, õhtas, kurtis raskete aegade üle, rääkis muu seas noomitusest mis ta kubernerilt „Nahwa Sõna“ järeluurimise eest saanud.

Selles numbris oli trükitud Saksamaa sots. dem. partei ülestutse 1. maits, mille eest Ed. Tabba 129. § 2. p. järele vastutusele mõeti, mille eest sel ajal mitte wähem kui aasta kindlusewängistust mõisteti. Sellepärast püüdsin si Tabba (Narva sadamatöölit) sellega päästa, et andsin talle teeraha ja kaastirja Tallinna selfilistele, keda palusin temale passi ja reisuwõimalust Soome korraldada, seal aga Gisingi selfilist temale tööd nurekseda. Tabba aga ära ei sõitnud ja mõeti pisut iljem kinni.

Järgmise vastutava toimetaja, rätsepatöölise si. Nud. Winkel'i juure ilmus õffel politsei, seletas et tema 500 rublaga eht kolme kuuga trahwitud ja wits ta türmi. Ngen mõeti ta veel mitme kirjatuksi eest vastutusele. Ka teine administratiivne trahw tuli temale juure.

Umbes samal ajal mõeti si. M. Arm pastor Salajase poolt (sellejama poolt, kes nüüd fasklastele oma „karjalambad“ ära sahterdas), auteotuse eest — diffamatsoonilisele wastutusele. Kohtuuri ja Krukowski arreteeris ülekuulamisel si. M. Arm — kuni 1000 rublalise kautsjoni sifsemaksmiseni.

Si Armi päästis eeluurimise wängistusest üks seni täieste kirikliste waadetega majaperemees, kes farnasest oma „ingekarjate“ tegumisiit kuulda saades oma maja ära pantis, et aga Armi wabastada.

Si saa tähendamata jätta, mis sugust mõju see wastutuselewõtmise pastori poolt „auteotuse eest“, eeluurimise wängistamisega ühenduses, rahwa peale awaldas. Raua aega, kuni ilmaõja alguseni, oli iga Narwa töölitel, sellega meil rääkida tuli, säbendawad filmad ja pärimine selle üle, kuidas meie Salajasega protseßifime, elawaks tunnistuseks selle üle, kui sügawasse see lugu rahwa ulka läks ja mis suguse laia tutwuse see lugu „Kiirele“ tõi. Rümmefond mitingut, kümmeuhat lendlehte ei oleks farnast propagandat teha suutnud kui see lugu. Si saa tähendamata jätta selle asja juures ärra N., kes linnaameti teenijana pikkeste wõltsimise forda saatis, selle mja linnawalititsuse indamisesumma, mis 250 rubl, 1250 rublani tõstis, milleläbi si. Armi wabastamine eeluurimisewängistusest wõimalitiks fuis.

Selles kui ka mis asjus mõistis ringkonna kohus si. Armi kahets kuuks türmi. Seda aga ühendas kohtupalat ühe kuu mõit, mis senat kinnitas. Sellest langes Nikolai Romanowi manifesti põhjal 1/3 ära. Si Arm oli sunnitud seda trahwi aega juba ilmaõja ajal ära istuma. Järgmine toimetaja si. M. Hanjen (Böderi trükitõja tööline) arreteeriti famuti mitmesuguste kirjatukside eest, niistäsi eeluurimise kui ka administratiivses korras ühteaegu. Muu seas süüdistati teda usuteotamisest. Peale administratiivliste trahwide ja eeluurimisewängistuse mõisteti temale veel üks aasta kindlusewängistust, mida ta alles sõjaajal lõpetas, pea 2 aastat wängimajades mõõda saates.

Ka „Kiire“ mõime wastutaw toimetaja (tõõta si. Ad. Kaewomägi) mõisteti administratiivses korras kahets kuuks arresti.

Et juunikuu lõpupoole ülemalnimetatud Freiberg politseimeistri tõlgi ametist lahutus ja see kohustus siis ühe politsei kantseleiametniku peale pandi, algasõdgi nii sagedad trahwid ja wastutuselewõtmised, et igaõ kolmest nmbrist üks tagatufamife alla langes. Suurem jagu tagatufamifit tult siisgi väljast poolt; umbes pooled farnased asjad said alguse Gestimaa kubeneri kantseleist.

„Kiire“ kinnipaneku puhul (23. aug. 1913) oli meilt juba 5 si wängioones. Süüdistust neile tult alatafa tagast järele juure. Waewalt jõudis mõni meie toimetajatest oma trahwija lõpule, kui temale teatati et tema selle ja selle kirjatuksi eest, mis fuud

neli wõi wiis tagasi ja isegi enne kui see, mille eest tema nüüd kannatas, ilmunud oli, nii ja nii kaua veel koolsetama peab.

Mõnigi kannatajatest selfilistest läks niisuguste asjaolude mõjul närwilisets; üks türmist lahtisäänud selfiline tuli purjus olekus selfimajasse ja affas kätse.

Kuna meie majanduslikelt wiletsuses olime, ei saanud meie oma kannatajatele türmides rohkem maksta kui 15 rbl kuus. Ka seda ei saanud kõigist kätte.

10. „Kiire“ majandusline seisuford.

„Kiire“ rahaline aruanne 1. def. 1912 kuni lehe kinnipanemiseni ilmus omaajal lehes. Sisjetulekud ja wäljaminekud olid 9 kuu jooksul pisut üle 9000 rubla. „Kiir“ tuli, nagu W. Kingisepp esimisel „Nahwa Sõna“ peatoosolekul ütles, Narwas üli odawaste wälja.

Kuna meie kirjiku rahalise seisuforra tõttu igasuguste arwete maksmine palju peawalu tegi, tuli toimetuse ja talitusetöliste palgamaksmise juures seledustette. Kuninga ei saanud sellelegi kuupalka termelt maksta, ilka makstse 3, 5 ja 10 rubla kaup.

Ka suurestid lehe kulud. Trükikoda affas märtsi-kuus lehe ladumise eest 18 rbl ajemel 24 rubla wõtma, seda sellega põhjendades et meie toimetus sedawõrt korratumalt materjali annab, et trükikojal alataja ületunda tuleb teha. Tõsi, selles oli toimetus „füüdi“. Toimetuses töötas meil kolm wõi sigem 2½ inimest. Sellejuures ei saa nähtust, mida igalpool kirjanikkude juures tähele olen pannud, puudutamata jätta. Kirjanikkudel, peale mõne ükstu, on loomukindel waen „lorra“ wasta. Tunni peal üles tõusta, tunni peal nii ja nii mitu riba kirjikirja trükifotta saata, seal kirjanik — ei saa. Sa mulle näis, et kui meie toimetuses ka wiis wõi rohkem inimest oleks töötanud, sellelabi ast põrmugi poleks paranenud.

Wääransi elawats läks korjanduste toimepanemine meie lehe eats 1913. a. sunel „Kiire“ aasta-päewa puhul, peaasjalikult Peterburis. Paljud nendest korjandustest, mida toimepanejad meie ja Wene partei lehtede wahel jaotasi, tuli „Brawda“ toimetuse kaudu meile (ja ümberpöördukt — meie toimetuse kaudu „Brawdale.“ Käbitäimine „Brawdaga“ ja tema läbi Peterburi sots-dem. (enamlaste) organisatsiooniga sündis Peterburi „R. S.“ ehtajate kaudu.

Kokkumõtet tehes peab tunnustama, et „Kiir“ siiski wõrdlemist ilusaste omaga, piduõhtute, ja korjanduste sissetulekud juure arwatud, wälja tuli. Palju alwemaks muutus seisuford, kui lehe korralikku wäljatulemist katkestati lehe kinnipaneku ja ühtaegu trükikoja küsimuse tekkimise tõttu. Trükitöölised said wõderi trükikojas naeruwäärilise wäite palga, 90—135 kop. päewas. Kuna Narwa trükitöölisel ametiühisust ei olnud, olid nende palgad wäiksemad kui teistes linnades. Wõderi trükikoda oli weelgi üks nendest kus töölisele rohkem makseti kui mujal töökodades. Seda siis kui leht meil ilmuma affas. Kuid wahpeal muutus ast. Tekkis Narwas esimine tehnikaliselt paremine warustatud R. Anweldi ja K. trükikoda. Teda ajutasi uute rahafutuste abil inimesed, kel enestel kopikutgi ingetaga polnud. („Meie Elu“ ümber kogunud ajakirjanikud, kuulutustekorjajad jt). Ka töölisele makseti

seal wõrdlemist paremat palka kui mujal, nimelt 10—15 kop. päewas rohkem, et paremaid töölisi omale meelitada. Sel puhul tõusis ka Wõderi trükitöölise meeoleu. Nemad, kes tänini piiskuga olid leppinud, tööstaswad (ühes „Kiire“ toimetusega) oma nõudmised wälja ja paniwad peremehele ette. Selle wastus oli, et tema mingit järelandmist ei tunnista; kui R. Anweldi trükikoda rohkem maksab, siis sellepärast et tema seljataga pank on, kus raha küll. Meie toimetuse ettepanekut, wahemeheks olla, ärra Wõder wasta ei wõtnud; ta seletas: kui teie lehte tahate teha, oodate mõni päew, ma leian uusi töölisi. Et meie toimetus tööliseasja äraandjaks ei wõinud saada, streigimurdjate abil lehte tehes, keda Wõder peaasjalikult alaealistest koguma affas, mille tõttu temal warsti korda läks ühe streigimurdjaks akanud töölise juhatusel kümme korda mudilast tööle panna, ütlesime sellest ära. Astusime Minise trükikojaga läbirääkimisele, ettepanes temale lehte ühes Wõderi trükikojast äratoodud töölisega wasta wõtta, nende nõudmiste kohaselt palka 9—11 rbl nädalas makstes, muidugi sedawõrd ka lehe ladumise ja trükimise inda tõstes. Minis tõhkles ja kahtles. Ta ei saanud sellest kuidagi aru, mispärast meie töölise palka tõsta tahame, pealegi Wõderi trükikoja streiktjaid tööle upitame, kes tema arwamise järele mingi muu kui malga wäärt pole. Ka kartis ta, et ta oma teistele töölisele palka tõstma peab. Pealegi puudus temal lehetegemiseks tarwilist eestikeelst kirja. Kuid meie jõudime kõiki neid küsimusi nii ära otustada, et temal sellest kahju karta polnud; muuseas lubasime tähti oma kulul osta. Ta jäi lõpuks nõusse. Meie tellisime kirja (tähed) ära, aga ta keelas telegrahmiteel meie tellitud tähdede saatmise ära. Särelpärimise peale jutustas mees, et teda politseiwaliisusesse kutsutud ja seal talle selgeks tehtud, kui äraohkik ast töölisele trükimine on, millel juba wiis toimetajat trellide taga.

Teist trükikodast, kus meie kuidagiwiisi lehte walmistada oleks saanud, Narwas ei olnud. Seni kui meie Minise trükikotta tähti muretsemine, tegime lehte poolse suuruses Franzdorfi trükikojas, kuhu meie oma töölised wiisime, seda äärmises korratuses olewat trükikoda rendi peale wõttes. Sel wiisil ilmus kolm wiimast „Kiire“ nummert enne kinnipanekut. Arusaadam, et sarnane lehe trükimine wäljaandmise kulust märksa suurendas. Et lehe korralikku wäljaandmist wõimaldada, ei jäänud meil muud pääseteed kui oma trükikoda asutada. See paistis raske, ilmwoimatu ettewõte olewat. Kuid kahtlemata rassem, ilmwoimatum paistis oma ajal töölisele wäljaandmine. Ja ometi! Kindla, raudse tahtmisega warustatud, olime juba üle aasta tööliselehte wälja annud. Ja oma trükikoja asutamine, mis aasta tagasi tegelisel wõimata, oli nüüd igatahes teatud mõedul wõimalik; tal oli nüüd aluspinda, mida meie Narwa töölise ulgas olime wõitnud. Kuidas seda teostasime, sellest edaspidi.

Trükiparandused. „R.“ nr 1/2 lk 16 wrg 2 rida 19 ül. 20. mai af.: 20. nri. Nr 5/6 lk 12 w. 1 r. 1 ü. asutuste a.: s u n d u s t e; w. 2 r. 39 ü. ärkamate a.: ä r k a m a t a; lk 14 w. 1 r. 14 ü. Petsewitsch a.: S c h a f f r o w. Nr 9 lk 22 w. 1 r. 24 ü. 1917. a.: 1914.

Wabameelne.

M. E. Saltõkow: Shtshedrini „Muinasjuttudest“.

Rufagil maal elas wabameelne, ja oli ise nii otsekohene, et keegi ei saa weel sõnagi suust, kui ta juba täiest kõrist distab: „Oh mehed, mehed! Mis te teete? Te saadate ju iseendib ukka!“ Ning keegi ei pahanandanud sellepärast tema wasta, waid kõik ütlesid: „Las oiatab, — meil weel parem!“

— Kolm tegurit, — seletas wabameelne, — peab iga ühiskonna aluses seisma: wabadus, kindel waranduslik kord ja ifetegewus. Kui ühiskond on ilma wabaduseta, siis tähendab see, et ta elab ilma ideaalideta, ilma mõtteleegita, ilma et tal oleks alust loomisetungile, ilma usuta eelseiswasse saatusesse. Kui ühiskond tunneb ennast olewat ilma warandusliku finnituseta, siis wajutab see tema peale rõhutud oleku pitserimärgi ja teeb teda tuimaks oma tulewiku wasta. Kui ühiskond on ilma ifetegewuseta, siis muutub ta saamatuks oma asjade ajamises ja kaotab wähe-aamal koguni ettekujutuse ifamaast.

Nii mõtles wabameelne, ja peab ütleva, et mõtles dieti.

Ta nägi, et tema ümber inimesed ulguwad nagu kihwitatud kärbsed ja sõnas ifeendale: „See kõik tuleb sellepärast, et need inimesed ei tunne endid oma saatuse ehitajad olewat. Nad on nagu wangiraudus, kelle juure õnn ja õnnetus tulewad ilma nende poolt ettenägemiseta, kes ei andu wabalt oma tundmustele, sest et nad ei suuda otustada, kas on need tõepoolest tundmused ehk misgi waimupete.“ Ühe sõnaga, wabameelne elas eas kindlas usus, et ainult kolm tema poolt nimetatud tegurit wõiwad ühiskonnale kindlateks tugedeks jaada ning enesega kaasa tuua kõik muud lahedused, mida ühiskonna arenemiseks waja.

Kuid seda on wähe; wabameelne ainult ei mõtelnud ead, waid kippus kangeste ka ead tegema. Tema kõige armsam soow seisis selles, et walgusekiir, mis tema mõistust soojendanud, ka ümberkaudsest pimedusest läbi tungiks, seda ümbrust oma kaitse alla wõtaks ja täidaks õnnis-tusega kõike mis elab. Ta tunnistas wendadeks kõiki inimesi, ta kutsus kõiki ühetasajelt õnne maitsma oma armastatud ideaalide wilus.

Näesolew muinasjutt, kus Saltõkow „wabameelse“ tüüpust ja „wabameelsust“ piitsutab, ehk küll ligi nelikümme aastat tagasi kirjutatud, ei ole oma tabawust ega uwi tänapäewani kaotanud. Siitamaani leidub niifugust „wabameelseid“ terme ilma kodanlaste ulgas ohtraste, ifenesest mõista ka Wenemaal. Mis puudub Geestisje, siis etendawad sealises politikas „wabameelsed“ praegu koguni nagu teada juhtawat osa, muuseas ifeäranis „sotsiaalwabameelsed“.

Ehk küll see püüe oma ideaalid õhuwallast tegewikupinda asetada mitte just kõige usaldusewäärilisemalt ei lõhnanud, kuid wabameelne loitis nii loomutruult ning oli sellejuures kõikttega nii armas ja lahke, et tema juures usatwusepuudusegagi lepit. Ta ostas ifegi tõde ütelda lahke naeratusega, kus waja, seal ennast arusaamatuna üles näidata ehk eldusega uhkustada. Ja peaaft, ta ei nõudnud midagi jalaga kõri peale astudes, waid ifka ainult nii palju kui wõimalik.

Muidugi mõista, ütelus „nii palju kui wõimalik“ ei toonud kuigi kiitwast ette tema tegude tungi, aga wabameelne leppis temaga, efitks üleülbise kasu pärast, mis temal alati efimisel kohal seisis, ja teifeks et oma ideaalid enneaegse ukatuse eest kaitsta. Pealeselle teadis ta, et need ideaalid, mis teda wainustawad, on liiga kõrged, et otsekohest mõju elu peale awalbada. Mis on wabadus? kindel waranduslik seisuford? ifetegewus? Need on kõrged mõisted, mida muidugi waja tuntawa elulise siuga täita, et tagatipuna ühiskondlik ditseaeg ilmiks. Need mõisted oma üleülbisuses wõiwad kaswatada ühiskonda, wõiwad tõsta tema uskumiste ja lootuste tafapinda, kuid tuntawat lahedust, mis otsekohe elurahu lalaki laotaks, nad ei suuda tuua. Et seda lahedust püüda, et ideaali üleülbelt kätte saadawaks teha, seks waja teda peeneteks tükkideks ümber wahetada ja siis juba sel näol inimesefoo aiguste rawitsemiseks tarwitada. Waat fiin, ümberwahetamise juures tekib ifenesest see lause „nii palju kui wõimalik“, mis kahest kokku puutuwast küljest sunnib ühte teataval mõõdul oma sulutud olekust loobuma, teift aga suurel mõõdul oma nõudmisi wähenutama.

Kõigeft sellest sai meie wabameelne wägaüsti aru, ning nende targutuste wäel pani ta sõj-wõõ wõõle, et tegewikuga lahingut alustada. Ning kõigepealt pööras ta muidugi mõista asjatundjate poole.

— Wabadus — ega fiin ometi midagi kahtlusewäärilist pole? küsis ta neilt.

— Ei, mitte kahtlusewäärilist, waid ta on wäga kiiduwäär, — wastasid asjatundjad inimesed: see on ju ainult lainujutt, nagu ei soowiks meie wabadust; tõepoolest, me tema järel kurdamegi. . . Kuid muidugi mõista, piirides. . .

— Õm! „piirides“. . . Jaan aru! Aga mis ütlete teie kindla warandusliku seisuforra kohta?

— Ku selles asjas — olge lahke. . . Kuid, muidugi mõista, ka teatud piirides.

— Aga kuidas näib teie meelet minu ühiskondliku ifetegewuse ideaal?

— Temaft just puundus oligi. Kuid muidugi mõista, jälle itka piirides.

Mis siis! Kui piirides siis piirides! Wabameelne ise mõistis ästi, et teistiti pole võimalik. Lase tätku ilma waljasteta minna, ta teeb ühe filmapilguga niisugusid kuterkuutisid, et pärast ei jõua aastate jookful parandada! Aga waljad peas — waat see on püha asi! Täkk sammub ja wahib tagasi; oia sa, täkk, ma äigan sind piitfaga . . . see kulub sulle ära!

Ja affas wabameelne piirides kohmitfema; siin tõmbab tüki, sealt lõitab ilbu, kolmandal kohal poeb koguni peitu. Asjatundjad inimesed aga maatlewad teda ning nende ealmeel pole oifa. Ükswähe said tema tööst koguni nii kaafafistud, et nagu oleks nad ise wabameelsetf atanud.

— Lase aga käia! — andsid nad temale oogu: siin astu ääriweeri mööda, siin warja jälgi, seda aga ära sugugi puuduta. Ning kõik lähleb ästi. Meie, armas sõber, oleks eameelega sind, kiife, kaplaaeda lastnud, aga sa näed ju ise, misfugune püftaed meie kaplaeia ümber on!

— Mifs ei näe, näen küll, — kiitis wabameelne järel: aga küll on mul äbi oma ideaalifid murda! Nii äbi! Ah, mis äbi!

— Noh, äbene ka natuke: ega äbi filmanägemifele äda tee! Selle eest wiid niipalju kui wõimalik ometi oma ettemõttest täide!

Sel mõõdul aga, kuis wabameelne ettemõtet niipalju kui wõimalik teostada sai, affafid asjatundjad inimesed aru saama, et ifegi sel näol wabameelse ideaalid mitte just roosidena ei lõhna. Ühelt poolt on liiga laialt mõeldud; teiselt poolt — rahwas pole küllalt küps, ei kõlba wasta wõtma.

— Ei me neid jaffa kanda, neid sinu ideaalifid ütelfid asjatundjad inimesed wabameelsete: meie pole weel walmis, ei pea wafstu!

Ning nad affafid nii karwapealt ja selgeste kõiki oma puundusid ja alatusi ette lugema, et wabameelne, kui see asi talle küll ka libe ette tuli, ometi pidi nõusse jääma, et tema karwafuses tõepoolest misgi faatuslik pähtel peitub: ei mahu oma tuppe, ja tee mis tahad!

— Ah, mis ale! kaebas ta oma faatufe peale.

— Smeline mees! troostifid teda asjatundjad inimesed: on sul ka asi nutta! Mis sul waja, — oma ideaalide tulewikku kindlustada? — no ega me siis selles sulle tafistusi ei affa tegema. Minult ära sa jumala pärast rutta! Kui ei saa „niipalju kui wõimalik“, siis ole sellega rahul, kui sa „ometi midagi“ wõidad! Seft ka „ometi midagi!“ on oma ind. Taja ja targu ilma kipu ja kiireta — waata, oledgi juba ühe jalaga ideaali koopas! Koopasse pole tema tegemifest faadil keegi waadanud; fina aga wõtsid südame rindu ja waatafid . . . Ole sellegi eest jumalale tänulikf.

Ei wõinud parata, pidi sellegagi leppima. Kui ei saa niipalju „kui wõimalik“, siis püüa „ometi midagi“ ära näpata, ole ka selle eest tänulik. Nii tegigi wabameelne, ja pea arjus ta sedawõrd oma uue seifukorraga ära, et ise unets pani, kuidas ta nii rumal oli mõeldes, et wõiwad leiduda mingid muud piirid. Ning igafugu wõrdlused tulid temale ses asjas appi. Egas niifuteragi otsekohe wilja kanna, waid niifamati kehkleb. Kõigepealt waja teda maha teha, siis oodata millal ta paisub, millal idaneb, kuidas siis idu lehte lööb, kõrt affab ajama, looma jne. Waata misfugused wõidused peab tera läbi tegema, emme kui ta sajakordset wilja toob. Mõnda on ka siin, ideaalide püüdmifes. Sa tegid maha „ometi midagi“ — istu siis ja oota.

Ja kõsi: wabameelne tegi maha „ometi midagi“ — istub ja ootabgi. Küll ta ootab ja walwab, aga „ometi midagi“ ei affa idanema, tee mis tahad. Kas ta juhtus kas kiwi peale, ehk läks sõnniku sees mädanema — mine wõta nüüd õige aru kinni!

— Mis wiga siin ometi on? pomises wabameelne fuures kohmetuses.

— Seefama see wiga ongi, et sa liiga laialt oogu wõtad, wafstawad asjatundjad inimesed. — Rahwas aga on meil nõrd ja see wiinne wõrukael. Sina astud tema poole eaga, tema aga walwab, et faatsf sind lufifafse ära uputada. Küll siin on waja ofa-wuuf, et selle rahwaga läbikäies ennaft puhta oida!

— Mastage! Mis juttu siin weel puhtuseft wõib olla! Misfuguse tagawaraga ma teele tõttafin, nüüd lõpetan aga sellega, et kõik tee peal ära kaotafin. Enne toimetafin „niipalju kui wõimalik“, siis weeresin „ometi midagi“ peale — kas siis tõeste wõib weel madalamale alla mäe minna?

— Muidugi mõista, wõib. Kas sa ei taha näitufesf katfuda „ääriweeri mööda alatu“ olla?

— Kuidas nii?

— Wäga lihtfalk. Sa ütled et tõid meile ideaalid, meie aga üleme: tore; kui sa aga tahad et see meie peale mõjuks, siis toimetata ääriweeri mööda.

— Noh?

— See tähendab, et ära sa ideaalidega uhtufata, waid liihenda neid meie mõõdupulgajärele ja siis selle järel ääriweeri mööda toimetagi. Siis aga ehk affame ka meie, kui kafu näeme . . . Meie, wennas, oleme ka juba puretud undid, küll me neid ilmaparandajaid oleme näinud! Tunaeila alles pahwatas kindral Krokobilow niifamati meie ees: „Mu ifandab, minu ideaal on pogri! Olge nii lahked!“ Meie lollifst peast jäimegi uftuma, ja nüüd istume tema juures lufu taga.

Wabameelne wajas sügawaste mõttesse, kui ta neid sönu kuulis. Ilma selletagi jäib tema ideaalidest paljad pealkirjad järele, siin aga kirjutatakse neile arstirohuks otsekohse alatu! Sedawiisi wiimati ei saa märgatagi, kui juba ise alatute kelmidel ulgas oled. Oh isand! õpeta!

Asjatundjad inimesed aga, kes teda nägid mõttesse wajuwat, affasid omapoolt peale käima: „Kuule sa, wabameelne, kui sa juba oma supt siin teema ajasid, ära siis nüüd enam targuta, teeda ta walmis! Sina ajasid meid kihama, sina tee nüüd ka kõik rahuliseks . . . toimetage aga edasi!“

Sa ta affas toimetama. Sa ikka ääriweeri mööda alatuses. Natjub ka mõnikord nagu kogemata kõrwale lipata, aga asjatundja inimele on koge käikes kinni: „Kuhu sa, wabameelne, kõõritad? Wahi otse!“

Mõnda läksid päewad päewade järele, ning ühes nendega edenes ka kõik „ääriweeri mööda alatuses“. Ideaalidest polnud enam jälgegi — jäi järel paljas fodi, — aga wabameelne ei lastnud ometi pead worgu. „Mis sest, et ma oma ideaalid kaelani alatusesse uputasin? Selle eest seisab ma ise puutumata nagu sammas!“

Kärbes.

Neid on lugemata palju. Nende rahmawahelne pere seisab koos ainult lenduriteest. Et ole ühtgi feisrit, kohut, staapi, juhatajat ega jaoülemat mittemiljonilisel kärbesteperele. Nemad elawad oma äranägemise järele, peawad wõitlust oma olemasolemise eest palju ideaalsemalt kui inimesed: ilma sõjariistadeta, ainult julgusega. Nemad ei taha midagi äwitada, maid wõita ega warandusi koguda. Nad tahawad ainult süia, sest eluülespidamiseks pole muud tarwis ja warandusewõtmine on asjata jõukulutamine, ajawiitmine.

Kärbes tunneb ennast peremehena kõige üle mis litgub, paigal seisab, elus wõi eluta on. Tga asja waatab ta uwtusega, imestab, ammustab, maitseb ja pirišeb alatafa, olgu urtsikus, lossis ehk mitte kummasgi. Et ooli ta sellest et oma ükskõiksusega inimest wihastab ja tülitab, ei ka sellest kuhu istub ehk mustust teeb.

Nagu tüütaw mõte sumiseb ta su ümber, nõelub sind wahetpidamata, ärritab oma peenikeste Poiwakindudega su ihu peal kõndides, tüütab oma ühe-tonilise muustlaseliku pirišemisega, et lahtu sinust minutiksgi, istud sa tööd tehes, lamad woodis wõi jalutad uulitsal.

Kangekaelne on kärbes, kui ta were peale jahti affab pidama. Siis lendab ta lugemata korrad su ümber, nurib sind igast küljest. Istub su wasta seinale kui ta eemale irmutad ja näib nagu imestaks

Täna püherdan pori sees, omme aga affab päike paistma, kui watab pori ära, ja jälle olen ma tubli pois walmis!“ Asjatundjad aga kuulasid tema kiitlemisi ja üüdisid kaasa: „Mõnda jah!“

Kii kõndis ta ükskord oma sõbraga linna-tänawas ja pajatas arjunud wiisil oma ideaalidest ja kiitis üle ilma kõrgets oma tarkust. Kikki tunneb ta, et tema põse peale nagu langenud oleks mõned piisad. Kust? Kuidas? Wabameelne waatab üles: kas see waft wihm ei ole? Näeb aga et taewas pole pilwefübetgi, päike kõrwetab pealae kohal mis wõib. Ehk küll puhub tuuledõhk, aga et solgiwett afnast wälja walada pole lubatud, siis ei wõi ka seda kahtlust tõsta.

— Mis ime see on! ittleb wabameelne sõbrale: pole wihma, pole solgiwalamist, aga mulle lennawad piisad pöskte!

— Aga kas sa näed, seal nurga taga waritseb üks mees, waštab sõber: see on tema temp! Temal tuli tahtmine sinu wabameelsete tegude eest sinu peale sülitada, aga otse silma ei julge seda teha. Waata, „ääriweeri mööda alatu“ olles sülitasgi ta nurga tagant, tuul aga kandis piisad sulle näkku.

ta selle üle, mis sa ennast rahulikult imeda ei luda. Wõi aimab ta eelseiswa weretöö ädaohtlikkust, püüab ainult lennates ja waadates oma isu waigistada? Aga nälg ja werejanu on kuni awatleja, sunnib unustama igasugust ädaohtu, teeb ulluks näljatse looma ja sunnib kärbest ulljulget wõitlust algama. Irmutad ta üles, lendab eemale, tuleb aga filmapiik tagasi. Lendab eemale ja tuleb tagasi kuni ta osawa löögi läbi äwitatud on.

Juba kaua kiusas kärbes. Kui ta kõrwa pealt ära oli irmutatud, affas juuste sisse kammitud jao peale tormama. Seitse korda lastis ennast sinna ja igakord irmutati ta sealt pealkiigutamisega ära. Siis affas filmade juures õnne katsuma, kord ühe kord teise kulmu peale lennates. Lõpuks, arusaades et teda irmutamise asemel juba püütakse, lendas kuulina parema käe peale ja ammustas. Kuus korda lendas ta siis selle aawa peale, kust waewalt märgataw weretäpe wälja puges. Seitsmendal korral, kui ta jälle oma nokka niifutas, tõusis nuga et salajase löögiga ta pead ära löigata. Nooats puudutas aga ta keha keskkoht ja löikas selle peaaegu pooleks.

Ta kukkus lauale, siperdas abitult oma poolteist titwa ja pooleksilõigatud koibadega, aga lahjat werepiiska nähes, mis läbilõigatud kehapoolteist pabertle imbua, unustas kõik mnu ja affas ahnekt seda inema. Imes kuni see kuwaks jäi, jõudis weel paar korda siperdada ja ettis inge.

Jumalasalgaja.

Tallinna J. kiriku papp peab leeri. Käärkambris on umbes 100 inge leeripoissa, mõned üsna poisikeseohtu, mõned täied tugewad mehed. Kõigil tehtud pühad näod ees, millede taga piirita igawus ja tühimuse peitub. Wälimuse poolest wõib tundja silm leeripoissa nende „seisuste“ ja ametite järele jagada. See paar suurt punaste nägudega meest, pinsakid seljas, kaela ümber willane sall mässitud, säärtegasaapad jalas, juuksed õliga läikima määritud ja ettepoole silmade peale soetud, need on lihunikupoisid. Woorimehepoiste wälimuses on märgata juba edu: säärtegasaabaste asemel on kamassid, salli asemel walge sitsirätik, westi peal ripub iga ühel õbedast uurikett; ainult juuksed on neil siiliarjaste kombel püsti, tuttsi, kusjuures iga tutt ise külge wahib. Lukusepa-, kingsepa- ja teiste „seppade“ poissa eraldab teistest rohkem nende nägu kui riie. Neil on kõigil wärskest puhtakspestud näod ees, millede puhtus nina ja palgede pealt iilgusega algab ja kõrwade taga tahmaga lõpeb; tunnistus sellest, et nemad suure rutuga suure tahma ninalt ja põskedelt ära on jõudnud koristada, oma töö juurest leeri rutates. Maalt poissa tunneb kohe nende riidekoest. Salgake koolipoissa pluusesides istub eraldi pingi peal, papi paremat kätt. Kõrgemaid seisusid, nagu kirjutajaid ja poesellisid, linnakeeles „kumiisid“ siin ei ole: leer on eesti-keelne.

Papp laseb praegu poissa ülesantud piibli-loomitikki Taawetist ja Koljatist jutustada. Kõik jutustajad algawad ühe- ja nendesamade sõnadega: „Ja waata see sündis“ ja lõpetawad ka ühel sõnal: „ja oli üpris wäga rõõmus.“ Pealtkuulajad istuwad ja wahiwad tarretanud pilkudega oma jalgade ette pörandale maha. Kõik on seda lugu sõnasõnalt pähe tuupinud, ja nüüd weel seda mõnikümmend kord kuulata teeb kõikide meele ja mõistuse tuimaks ja sunnib magama. Papp ise waatab käärkambri aknast välja.

„Ja oli üpris ja wäga rõõmus“, lõpetab praegu üks jutustamist.

„Martson, ütle sina“, käsib papp.

„Ja waata see sündis“, algab keegi ühetooniliselt, peatab siis, kordab weel kord neid sõnu ja peatab jällegi.

„Eks Taawet oli tilluke mees, nagu koerakirp teine Koljati kõrwal, aga kus Koljat kurat — suur põmakas mees, ise seitse jalga pikk, rusikas nagu lõngapoom“, kõlab korruga läbi leeritoa.

Nagu elektriwool lendas läbi õhu. Kõikide pead nõksatawad ja pööravad siis korruga sinnapoole kust ääl tuleb.

„Koljat kohe rüsinall Taaweti peale. Kedagi! Kui Taawet kahmas maast kiwi, pani plaksti Koljatile wasta otsaesist. Koljat põmmdi pikali maha, suust-ninast weri välja. Taawet ise plagama.“

Edasi ei saanud jutustaja kõneleda. Enne kui kuulajad oma arwamist jutu kohta saiwad awaldada, karjus kriiskaw ääl läbi toa:

„Sina äbemata! Äbemata... äbemata... poisijumal! Kas sina sedawiisi jutustad piibelt! Sina jumalasonapilkaja! Kasi pingist välja! Tule siia!“

Kus nüüd oli naiste „armsa õpetaja“ mahe ja magus, nii südamesse tungiw ääl jäänud? Wõi-

mata oleks olnud enne ette arwata, et see ääl niisuguseks wõib muutuda!

Jutustaja liigub tagumistest pingiridadest ette, papi kantsli poole. Kõikide pilgud saadawad tema kogu. Kõhnetu, üsna poisikeseohtu kuju. Suured allid silmad wahiwad pilksatamata üle kantsli papile näkku. Ise astub pikkamisi edasi, aga silmi ei keera kuhugi. Riiete järele arwata linnapoiss. Jääb kantsli ette seisatama ja kõhatab nõrgalt. Ei mingisugust äritust wõi kartust ei seisakus, ei pilgus. Ainult imestus paisatab näolt. Terwe kogu ja seisak tuletab rähni meele.

„Kes õpetas sind neid sõnu ütlema? Kes käskis sind nõnda kõneleda?“

Papi ääl oli wali, aga mitte enam kriiskaw.

„Keegi ei õpetanud. Mu oma sõnad.“

„Sa waletad! Kuidas sa julged jumalasona pilgata! Kas sa jumala nuhtlust ei kardad?“

„Ei kardad. Mis t'ast kardad.“

Leeripoiste ulgast käib tasane naerukahin läbi Mõned turtsatawad.

„Sa jumalakarjama poisilontrus! Sa oled jumalasalgaja! Sa ei usu jumalat!“

Papi ääl on jälle kriiskaw. Rusikaga taob ta iga sõna järele kantslilaua peale.

„Ei usu. Põle siamaani uskunud. Põle usklikuks saanud“, kõlab ühetooniline wastus.

Kogu leerituba on kohkunud. Kõik jääwad korruga waiki. Mõnede nägudelt paisab ehmatust, mõnedelt kohmetust. Muist nägusid on kergelt kahwatanud, muist punastanud. Ootawalt waatawad kõik abiotsiwa pilguga papi otsa. Aga ka see näitab esiotsa keele kaotanud olewat. Ta wahib punnis silmadega tummalt poisi otsa, ise näost üleni punane, liigutab mokke, aga sõna ei tule.

„Isa ütleb, meist ei saa usklikkusi saamagi. Ega kuiwast leiwakoorukesest ja eeringisabast usklikuks saa.“

Ja poisi äalest kõlab wasta niisugune kindel usk oma uskmatusse sisse, et leeripoiste keskel tasane naerukahin kerkib.

„Aga papp on ennast juba koguda jõudnud.“

„Kasi välja! Kasi välja leeritoast! Silmapilk kasi välja! Mine, mine meeletu!“

Äält ei ole enam, on ainult karjumine.

Poiss wõtab taskust mütsi — nõndanimetatud „pugemisemütsi“, seab selle pähe ja sammub tasakesi ukse poole.

„Kust sa oled? Kes su isa on?“ karjub papp takka järele.

„Kodus olen. Isa juures. Isa on tööwoorimees.“

Poiss teeb ukse lahti, astub välja, keerab ust kinni pannes enese ümber, waatab imetawa pilguga papi otsa, keerab sealt silmad leeripoiste peale, kellede pilgud teda ka imetawalt waatlewad, ja paneb ukse pikkamisi kinni.

Natuke aega on käärkambris waikus. Papp on ikka weel näost punane ja ta alumine moki ripub nagu obusel ja wärioseb.

„Kuidas ta nimi on? Mis ta nimi oli?“

„Martson“, kostab kusagilt nurgast.

Papp wõtab pliitsi ja kirjutab midagi. Tõstab siis silmad üles, ohkab, teeb wäsinud näo ja laseb kurwa pilgu üle leeripoiste käia. Poisid istuwad, kõigil silmad maas.

„Jah, lapsed, waadake, see on kaswatusewili. Nii kaswatatakse wargaid ja rõõwliid. Esiteks

õpetatakse laps jumalat salgama ja pärast tuleb wargus ja rööwimine tapmisega juba isegi. Ja jumalasalgamine tuleb siis, kui rumal ja arimata inimene akkab oma pea järel kõiksugu raamatuid lugema. Loeb seal kõiksugusid loodusetarkusid kokku ja mõtleb wiimaks, et ta järsku targem on kui jumal ja akkab oma lollu aruga teda salgama. Seal on kõiksugused Renanid ja Darwinid — need on targemad kui jumal. Kas sa, Moorman, oled Darwinist kuulnud? Oled teda lugenud?" ja papi pilk wiibib ühe koolipluuset kandwa poisi näol.

„Jah, olen kuulnud.“

„Ja lugenud ka?“

„Lugesin kord ka.“

„Kus sa lugesid? Kas Eesti keeles?“

„Ei. Wene. Pawlenkowi raamatust.“

„Noh, Darwin õpetab ju et inimene ahwist olla saanud. Kas sa usud et sa ahwist oled tulnud?“ Papp naerab laialt ja pilkawalt.

„Ei, ei mina küll ei usu.“

„Noh, waata kord õieti Darwini pilti. Temast võib tõeste öelda, et tema ahwist on tulnud. Ära kõiksugu lora loe. Loe kõik eestikeelsedgi raamatud läbi, seal on niipalju tarkust küll kui sinule tarwis läheb. Saad ometi emakeelegi kätte.“

Leeritud lõppes. Palwetati ja mindi laiali. Mõned päewad järgimööda Martson leeri ei tulnud. Ühel õhtal, pärast arilist palwet enne koju minekut, lausus papp nagu möödaminnes ukse poole liikuwatele leeripoistele:

„Martson enam teie leeriwend ei ole. Läheb Wene usku.¹ Noh, paras paik. Sinna wõetakse kõik . . .“

Märgates et wäljaminejad kuulatama jäiwad, jättis papp sõna poolele ja astus, raamatuid kaenla alla wõttes, käärkambriuksest kiriku.

E. Ardt.

¹ See oli õndsas tsaari ajal, kus usk sunduslik oli.

Miks mees ei palu.

Mees aige oli juba mitu päewa
Nii raskest, et elu peale üleüldse lootust wähe.
Noor naine nuttis, palus jumalat ja mõtles:

„Ma olen patune ja palwe sellepärast taewasse
Mu õhtamiis wiisist Peetrusgi ei kuule lei lähe,
Ning sellepärast abi ülemest ei tule!

Ja mees on ise ka nii kangekaelne,
Et ainust palwetgi ei saada üles taewa!
Kuis võib siis jumal abiks tulla meile
Eh! parandada aigust, wähenada waewa?
Ma kutsun õige kirikärta, las ta manitseb,
Eh! siis waf mehe kange süda pehmeneb. . .“

Ta läks ja kutsus. Kirikärta pööras wiltu pea
Ning piilus pilufilmil naise nägu, teha,
Ja mõtles: noor ja rumal — sellega
Weel midagi ei ole ära teha.
Siis wõttis lauluraamatu ja pani kaela risti
Ning aige juure jõudes noomis tasafästi:

„Mees, kirikus sind näinud olen wähe
Ja armulaual mitte kordagi!
Ei aigus wälja sinust enne lähe
Kui sa ei pööra ümber foguni.
Sa töota parandada oma rasket wiga,
Siis jumal sulle annab wäga pikka iga!“

Mees muhas naerda, sõnas: „Kirikärta,
Ma olen elanud kui waga mees
Ja kunagi weel mingi äda pärast
Ei ole lömitanud Jeesuse ees.
Seft tema enamiste alatumaid awitab,
Aus inimene aga oma jõuga elust jagu saab.

Ja mina palwe pärast italgi ei pane käst risti,
Seft selleks olen üleüldse liiga aus,
Et kumardada süüraast egoisti,
Kes ainult palwe peale aitama on nõus.
Las palweid jorutawad laisad, logelejad,
Kui muudest alatutest tegudest on tüdinenud nemad!“

Soh. W i e d e m a n n.

Meie sõjaväelaste kirjad ja mälestused.

XVIII. Enne ja nüüd.

1916. aastal 5. juunil sõitsime Krasnoje-Seloost föjaliinile ja nimelt Ustjala alla. Siin jaotati meid polludesse; mina sattusin 478. Dorjoksti polku. Polk oli parajaste väerinnal, sellepärast pidin just minagi sinna minema.

Ennalt polnud ma veel lahingueluga arjunud ja see seni turdmata elu näitas minule väga imelik ja kurb olevat. Aga polnud siiski suurt miga, päevad ja nädalad jooksid lennetes mööda. Kõik see elu oli sentiaani waitne. Minule tõi loopas eli kaardimäng; mina nagu lünagi muustkamees tõmbasin oma mehest „tarmostat“.

Nüüd järsku ühel suisel ommikul ärtafsin ureit ja kuulan: trh-trh-trh! Mis see tähendab? Sõlmapois oli oma sumadandid meie peole pööranud ja külvas meie esimise liini pihta rauta ja tina. Äkitselt kuulus waljust komanduaält: „Kõikid, püüsid kätte!“ Korraga märtafsin, et nüüd pole nalja, sest sakslased tungiswad meie cotamata kallale. Mina komandafsin oma roodu loopast välja ja wiisin määratud kohale. Algas merine mõjtlus elu ja surma peale. Wahwad sõjamehed kihutafiwad waenlasele raudube wasta filmi, nii et maa ja taewas mürinaft wasta kumas ja rakkus. Peale selle kui juba tats waenlase ahelat magama oli pandud ja kolmas ahel meie liinile ligines, siis kuulus uueste wahwa roodufomanderi aäl: „Редарта, в атаку!“ Sellepeale üppafime kaitsekraawist välja ja walju ütodega: hurraa! tormafime waenlasele wasta. Ja oh imet, kofistid aga püüsi-pärende ploginad ja tikkude löögid, ja ühe wiie minuti mõitlemise järele taganes waenlane suurte kaotustega. Meie kaotused olid ka küll suured, aga siiski pool wähem kui waenlase. Ka minu truud ja kallimad sõbrad pandi waenlase poolt mi llapinda puhkama. Ma ise sain paremasti jalast kerpeste aarata, aga sellegipärast saaderi mind sõdamisefohta. Siin saafsin tats nädalat mööda. Wiimaks, 15. juulil lasti mind kahets tuuts todumaale parandusele. Koduses elus saafsin küll lõbusaste päiwi mööda, aga siiski oli sõjamehel mõte uueste lahingusse tagasi saada, mis minul ka wiimati korda tats. 1917. aasta kewadel wabastati mind jälle teenistuseft. Mõõdaläinud suwel elafin kodu üla juures ja teenifin omale igapäewast leiba. Nüüd revolutsioonitajal, kui töörahwas kord jällegi peab oma tulude eest nälja astuma, siis astufin ka mina röömuga ses mõttes välja, et kord omale ja terwele töörahwale selfimeestega ühes jõus wabadust tätte mõita ja tulewikus paremat elu saada.

7. 2. 19.

D. Lindenberga.

XIX. „Meie wäed wõtsid mitu küla ära“.

Amelikkudes telegrammides teatatakse tihti paarifonaga külade ärawõtmise üle waenlase käest.

Ajalehtede toimetused niifugufid tühifeid asju arilikult edasi ei annagi; ainult niifugufel juutumifil kui midagi muud teatada pole, räägikaffe nagu mõõdaminnes külade ärawõtmisest. Külade ärawõtmise kohta räägib wana sõjamees järgmifil. Teie seal wäerinna seljataga olete ifka liig tärsitud ja ootate teateid ainult linnade ärawõtmise

kohta, aga selleks et ügest linnast teife jõuda, on tarwilik ka wahpeal olewad külad waenlaseft put-tats teha. Külade ärawõtmine on tihti wäga raske ja nõuab suurt osamust ja sõjatehrika tundmift. Ka oleneb edu siin wäeosade juhatajate mehifufest ja sõjamee meeolufst. Tihti on waenlane ennast külasse kindlustanud, kuna peale tungida üle lagendate wäljade tuleb, mis tihti ifeäranis raske on, sest waenlane püiab niifugufel korral kõiit oma tuulifildufad ja püüfid tööse panna. Minult loodusliifi tingimifil osaraste äratarmitades wõib waenloft taganema sundida. Küladel ei ole arilikult mitte ühes jcones, mis waenlasele mõimalust ei anna etsekehst wäerinda luua; nii wõib külafid, tus waenlane enraft kindlustanud ja lahutada ei taha, ümber piirata, ja just kartus ümberpiiratud saada, sunnib wastast tihti oma seisu- ja toetus-fohtafid maha jätma. Küladel ifeeneft ei ole tähtsust; tähtis on see, et waenlane tema seisufohtafit välja on löõdud. Praegufes sõjas kindlat wäerinda ei ole. On waenlane kord ühest külafst välja aetud, siis taganeb ta järgmisesse, olgu külade wahes kas wiis ekt kümme wersta. Ka linnad ei ole juba muud kui ainult sõjalifed toetuspunktid, üks tähtsam ja tarwilifem kui teire. Nii siis ei ole seisuford wäerinnal igaford sugugi muutufeta, kui üks ekt tats küla ära on mõetud ekt maha jäetud, olugi et üffikute toetuspunktide kaotamine ekt omandamine paljude ulgast wäga suure tähtsufega pole, aga ometi on midagi rehtud, on lahinguid löõdud ja tihti wäga werifeid lahinguid. Sellepärast peafsid ajalehtede lugejad wähem nõudlikumad olema ja ei mitte tahtma, et igas numbris linnade ärawõtmisest räägitakse.

Et külade ärawõtmine igaford sugugi naljaaft ei ole, wõib näha mõitlustest, mis Washhina-Goraa küla pärast peeti. Ülepea lasti mõlemilt poolt küla peale umbes tuhat suurttükkauli, milleläbi 14 maja ühes kowalifste conetega maha põles ja teised majad enam-wähem wigastatud said. Sellewast on juhtumifil, kus linnad ilma wähemagi rahjuta käest läte käinud. Strateegilifelt wõimad ju suuremad toetuspunktid suurema tähtsufega olla, aga siiski peab sõjawäekoenistust ka wähem tähtsufate seisufohtate omandamise juures õiglatelt indama.

S. W.

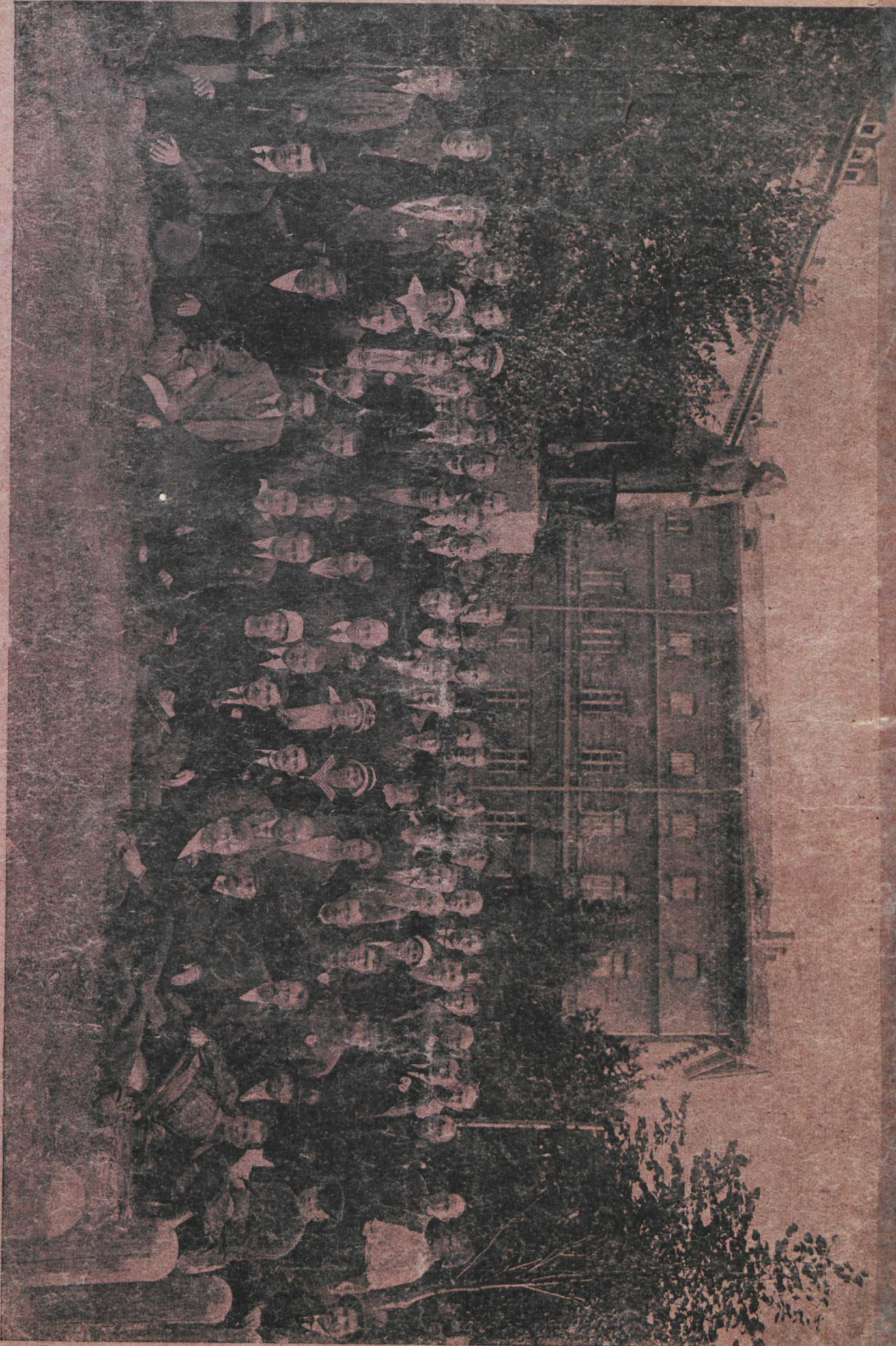
XX. Nad . . .

Nad katsuwad siise murda ust, et rüüstata nõutogude tuba, ja paelu panna me wabadust. Kõik fandarmid kihamas juba, ja warjulepagnud Wene „muft“ ihub juutide peale aga nuga.

Kõikfak taganeb suure nutuga, teeb ife aga laia käwa, et mõidab; muudgu „punafsed“ rutuga kõiit mõtawad käest tal ära. Kodsjanfo teeb Cestit „wabats“ maats, tal mehifefel Wenemaad waja, nirg Cestimaad tagantjärele: ega wäife tükk „suud lõhki aja“.

Nad juftustamad oolega orjufest, neil abiks on wägiwald, wale, ife wahiwad irmuga üles, sest punaw päife kerfib kõrgemale.

A. Kaudpea.

Tallinna ametiühisuskongressi sadikud Karl Marxi aasamba ees Peterburis. (6. septembril s. a.)